

Ilmub kord nädalas.

TOIMETUS JA TALITUS:	TELLIMISE HIND:	KUULUTUSTE HIND:
Tallinn, Pagari tän. № 1, tuba 50. (Sõjaministeriumi majas). Avatud kella 8—15. Telefon 1-63 (Sõjaväe keskjaamast).	Aastas Mk. 300 Poolesaastas „ 150 Veerandaastas „ 75 Üksiknummer 15 marka.	1/1 lehekülge Mk 3600 1/2 „ „ 1800 1/4 „ „ 900 1/8 „ „ 450 1/16 „ „ 250

№ 49.

Laupäeval, 6. detsembril 1924.

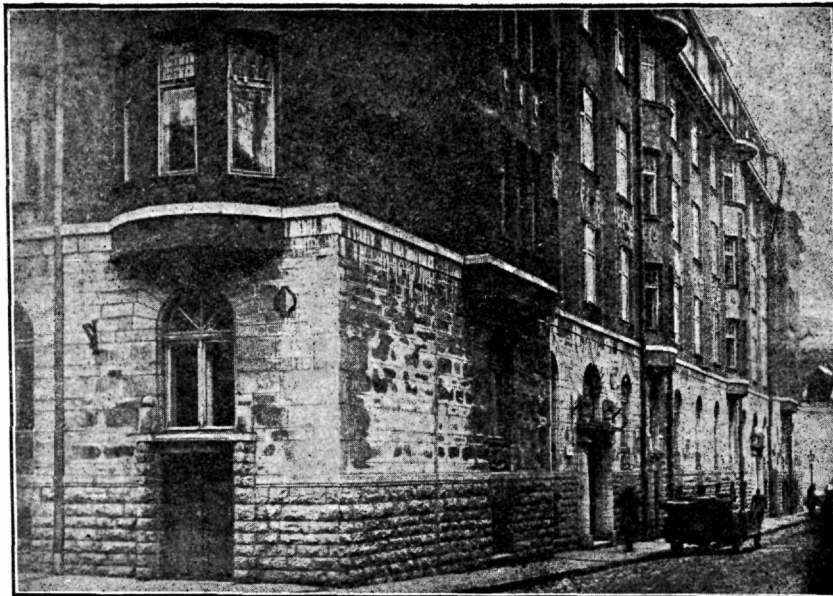
VI aastakäik.

S I S U:

Jaan Soots: Mälestused esimese Eesti diviisi ja selle staabi loomise päevilt. — Kindralstaabi ülem kindralstaabi kolonel Juhan Tõrvand. — A. J.: Ohvitseri elukutse valikust. — J. J.: Rohkem ühendust hõimlastega. — M. P.: Kui king pigistab. — J. J.: Vaimude vallas. — K-rm: Toitlusala ettevalmistamine sõja korraks. (Järg.) — M.: Autotranspordi mõjuavaldus taktika peale. — S. L.: Lühikene ülevaade tankidest Eestis. — A. Fr.: Sõjaväe asutamine Põhja-Lätis. — J. L.: Rohkem tähelepanu sõduri hingeelule. — J. A - n.: Gaasid, lennukid ja tankid tuleviku sõjas. — K.: Raskused sõjakangelaste mälestussamba kavandi asjus Tartus. — Kaitseväelaste maasaamise kord. — Sõjaväelised teated välisriikidest. — Ametlikud teated. — Kroonika. — Toimetusele saadetud kirjad. — Malenurk.

Sõjaväe Staabi 7. aastapäeva puhul

6. detsembril 1924.

Sõjaministeriumi hoone.

Mälestused esimese Eesti diviisi ja selle staabi loomise päevilt.

Teated, et kevadel 1917 a., peale revolutsiooni lahtipuhkemist, Eestis on hakatud rahvuslist rügementi looma, jõudis ka Galiitsiasse, kus mina Vene XI armee staabis sel ajal teenisin. Hiljem, kui mina ülemjuhataja staabi juures Mohilevi linnas ametis olin, tutvunesin juba ligemalt asjaga. Sügisel sain Peterburi Eesti sõjaväelaste keskkomiteelt kutse, tulla Eesti vägesid organiseerima. Vastasin, et loodan tulla, kuid avaldasin arvamist, et kui Eesti tahab tõesti sõjaväge luua, kes sakslastega suudaks sõida, siis tarvis luua see vägi sõjaväe distsipliini alusel, ilma komiteedeta, ilma komissarideta jne. Teistsugune vägi ei ole lahing-

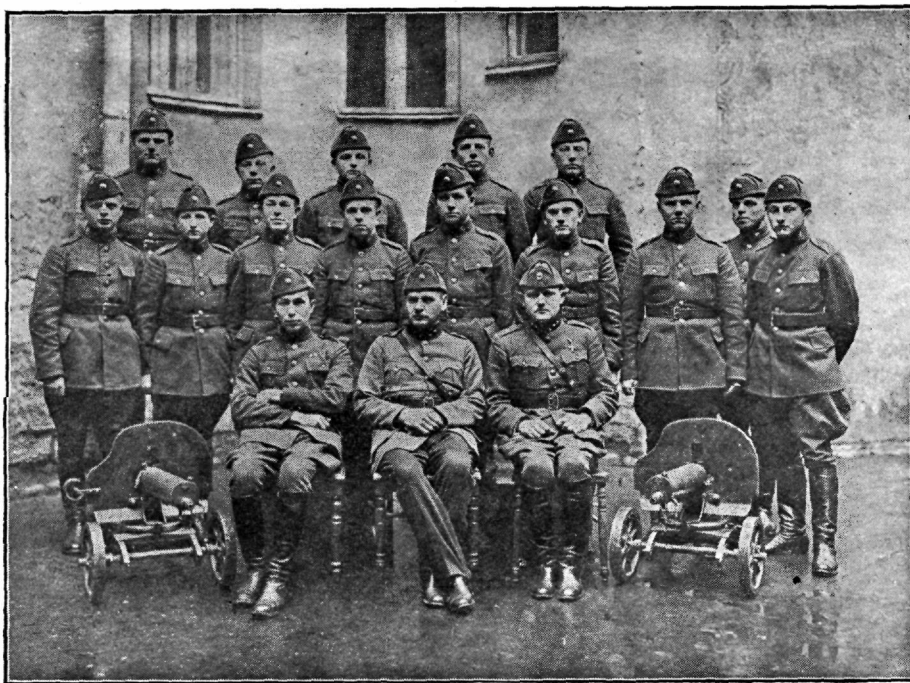
Rääkis K. Päts'iga otsekohelemalt ja küsisin: — „Mis mõte on siis vaeva näha ja kulu kanda, kui loodud sõjavägi lahingvõimeline ei saa? K. Päts vastas: „Vene väed lagunevad, riisuvad maad, tarvis Eesti väeosasid luua, et need maal korda kaitseks ja röövimised ära hoiaks, kui anarhia maad võtab.

„Möistan. Aga mis mõtlete Saksa väele vastu panna?

„Selle kallal murrame veel pead. On kavatsus küsimust poliitilisel teel lahendada, nimelt mõeldakse Venest lahti lüüa ja Eestit iseseisvaks tunnistada. Meie oleks siis neutraal-riik, ja Vene ega Saksa vägedel

Sõjamineisteriumi komandantuuri vahi-rühm.

Lõi 1. det. s. a. tagasi kommunistide pealetungi sõjamineisteriumi peale.

Istuvad: keskel — korraldusvalitsuse ülemäbi kolonel Kanep ja temast paremal pool — sõjamineisteriumi komandant kapten Wunn.

võimeline ja tema loomine oleks asjata vaev. Mõne päeva järele sõitsin ise ka Peterburgi, Eesti sõjaväelaste keskkomiteesse. Mäletan seal Kartau'd, Piip'i, Asmanni Laretei'd ja teisi. Rääkisin jällegi korralliku Eesti väe loomisest. Mehed ütlesid, et minu põhimõtted olla õiged, kuid praegu olla meeoleolu sarnane, et seda läbi viia ei saa. Sõitsin edasi Tallinnasse. Esitasin end Eesti sõjaväelaste ülemkomitee esimehele K. Päts'ile. Varsti sain ka komitee liigete O. Sternbeck'i, Rot-schild'i, Käärrik'i ja teistega tuttavaks. Rääkisin ka neile, et tarvis asutada üks korralik sõjavägi ilma komiteedeta jne. Sain sellesama vastuse: mõtted olla õiged, aga praegune meeoleolu ei luba seda läbi viia. Veel enam, — mind hoiatati, et mina sellest ülemkomitees avalikult ei räägiks, sest mind võidakse revolutsiooni vastaseks lugeda. Ja tõesti, kui mina seal Mihkel Lüll'i ja teisi nägin, olin sõnades väga tagasihoidlik.

poleks juriidilist õigust meie maal viibida. Viibiks nad aga siiski, siis oleks see juba rahvusvaheline küsimus ja meie saatus tuleks juba rahvusvaheliselt rahu-konverentsil arutusele“.

Leppisime siis kokku, et mina hakkan Eesti vägesid maakaitse otstarbeks korraldama ja rääkisime pikemalt organisatsiooni loomisest.

K. Päts ütles, et enamased tahta Eesti sõjaväelaste ülemkomiteed laiiali ajada. Igatahes teda, K. Pätsi, kaua sinna etteotsa ei jäeta, ja kui komitee ise alles jäetakse, siis tingimisega, et seal pahempoolne vool võidule peaseks. Muidugi pole see komitee siis enam Eesti rahva meeoleolu väljendaja ja sellepärast oleks tarvis moodustada uus keskkoh, nimelt Eesti Maavalitsuse juurde luua maakaitse osakond. Sellele Maavalitsuse osakonnale alluks siis Eesti sõjavägi, mis ka loomulik oleks, kuna sellest osakonnast tulevikus, kui

Eesti iseseisvaks saaks, võiks Eesti sõjamineisterium välja kujuneda.

Olin sellega nõus, kuid märkisin, et tegelikuks vägede organiseerijaks ja tegevuse juhtijaks peaks ikkagi diviisi ülem ja selle staap olema, mida tarvis siiski asutada. K. Päts oli sellega ka nõus.

Olin siis ühes kolonel (praegu kindral) Pödder'iga Toompeal sellel Eesti Maavalitsuse koosolekul, kus „maakaitse-osakonna“ asutamise üle läbiräägiti ja lõpuks ka vormilik otsus tehti, et seda on tarvis asutada ja et asutamiseks tuleb Maanõukogult luba nõutada.

Pärast olin ülemkomitee koosolekul, kus otsustati diviisi asutamist alustada ja mind staabi ülemaks valida, kuna kolonel Laidoner oli kutsutud diviisiülema kohale.

Tahtsin tööle asuda. Selgus, et Kerenski oli põhimõttelikult isegi Eesti korpuse asutamiseks nõus olnud ja käskinud esiteks ühe Eesti diviisi asutamist korraldada, kuid seda asutamise päevakäsku ei olnud keegi väeülem annud. Ilma selleta puudus aga võimalus formeerimist alustada, sest keegi ei oleks toitu ega varustust annud. Otsustasin siis sõita ülemjuhataja telki, Mohilevi, et oma tutvuste kaudu formeerimise päevakäsku välja tuua. K. Päts andis minule tunnistuse, et mina olen Eesti Maavalitsuse poolt volitatud samme astuma, et lubatakse tegevaväe ohvitserite, eriti Kindralstaabi ohvitseride, komandeerida Eesti Maavalitsuse maakaitse-osakonna juure — maakaitset korraldama. Eesti sõjaväelaste ülemkomiteelt sain ühe tunnistuse, et mina olen Eesti diviisi staabiülemaks ja ajutiseks diviisi ülemaks valitud, teise — et mind on volitatud samme astuma, et Eesti diviisi asutamiseks päevakäsk rutem saaks antud. Nende tunnistustega varustatult sõitsin siis Mohilevi. Kaasa sõitis Tallinna ülemkomitee liige, Peterburi keskkomitee esimees staabi-kapten E. Asmann.

Vahepeal olid enamlased, kes Peterburis pere-meesteks hakanud, edasi tunginud ja Mohilevi oma alla võtnud. Just samal päeval, kui ülemjuhataja kindral Duhonin enamlaste poolt tapeti, jõudsi Mohilevi. Kindral Duhonini verine surmukeha, mis vaksalis vagunis oli ja mida enamlased seal teotasid, tekitas sarnase raske mulje, et katsusime, kuidas aga terve nahaga Mohilevist tagasi saada, mis ka lõpuks korda läks.

Peterburis, Kindralstaabis, kus teel olles sees käisin, ei teatud diviisi asutamise päevakäskust ka midagi. Nii pöörasin Tallinnasse tagasi tühjade kätega.

Mõtlesin ülemkomitee otsuse peale toetades diviisi staapi formeerima hakata, aga sellel puhul ei võinud kusagilt toitu, raha ega varustust saada, sest Vene väejuhatus seda ei oleks annud, kuna Eesti seltskond selle ülesande ees jõuetu oli.

Sõitsin siis Pihkvasse, et seal Põhja väerinna staabis õnne katsuda. Ilmusin staabi ülemale kindral Lukirskile. See ütles, et tema enam midagi ei või teha, vaid nüüd tegutsevad ainult komiteed. Tema lasknud Eesti diviisi formeerimise päevakäsku projekti valmis teha, kuid rinde juhataja kindral Novitski lahkunud, ilma et päevakäsku oleks alla kirjutatud. Juhatas mind tagavaravägede inspektori kindral Koslovi juurde, kes formeerimise asju ajada. Lubasin minna, kuid palusin, et minule staabis sellest Eesti diviisi formeerimise päevakäsku projektist ärakiri antaks. Kindral Lukirski oli nõus ja tegi selleks korralduse. Seletasin siis kantsleis, et antagu mulle ikka päris „vormilik“ ärakiri, mis ka tehti. Päevakäsu projekti ärakirjal ei olnud küll päevakäsu allakirjutamise kuupäeva ega ka nummert, kuid oli kirjutatud: „alguskirjale on alla kirjutatud Põhja väerinna ülem kindral Novitski“, nõnda et ärakiri päris „vormilik“ oli.

Vahepeal seltsis minule Pihkva komitee liige Riisenberg, ja sellega läksime tagavaravägede inspektori kindral Koslovi jutule. Selle asjaajaja, sõjaväeametnik Puskar, toimetas nõnda, et ruttu ette lasti. Näitasin päevakäsu projekti ja volitused ette, palusin formeerimist lubada ja mind ametisse kinnitada. Kindral kõhkles. Siis ütlesin, et Eesti vägede asutamine läheb nagu looduse jõul ja kui formeerimist ei lubata, siis viivad lipnikud asja ka ilma lubata läbi ja missugused väeosad siis tulevad, seda mina ei tea. Määrab ta aga mind organiseerijaks, siis hoian mina liikumise seaduslikkudes raamides, tulevad korralikud väeosad ja karta pole midagi. See mõjus. Varsti anti minule tunnistus, et mina Eesti sõjameeste ülemkomitee valimisel ja ettepanekul olen tema, tagavaravägede inspektori, poolt kinnitatud 1. Eesti diviisi staabiülemaks ja ajutiseks diviisi ülema kohustetäitjaks. Selle tunnistusega ja kindral Novitski päevakäsu projekti ärakirjaga ilmusin Tallinna komandandi, kindral Ismestjevi juurde. See vaatas paberid läbi, luges neid küllaldaseks ja lubas formeerimist alata.

Pärast alles nõuti kindluse staabist kord seletust et mis alusel mina diviisi formeerin, ja kui mina siis dokumendid ette näitasin, seletati mulle, et see Novitski päevakäsu ärakiri ei olla õige, temal puududa kuupäev ja nummer, niisama ka allkiri, ja räägiti diviisi laiali-ajamisest. Aga diviis oli juba peaaegu valmis, sakslased ähvardasid Haapsalut, ja kes teda sellel ajal ikka võis laiali ajada! Nõnda sündis diviisi asutamine õieti omal algatusel, sest luba — Novitski päevakäsk — oli ainult silmakirjaks. Selge on, et kui diviisi asutamiseks veel paar nädalat oleks viivitatud, teda siis enam asutada poleks lastud.

Oldi siis nõnda kaugelt jõutud, et „lubad“ käes, tuli tööle hakata.

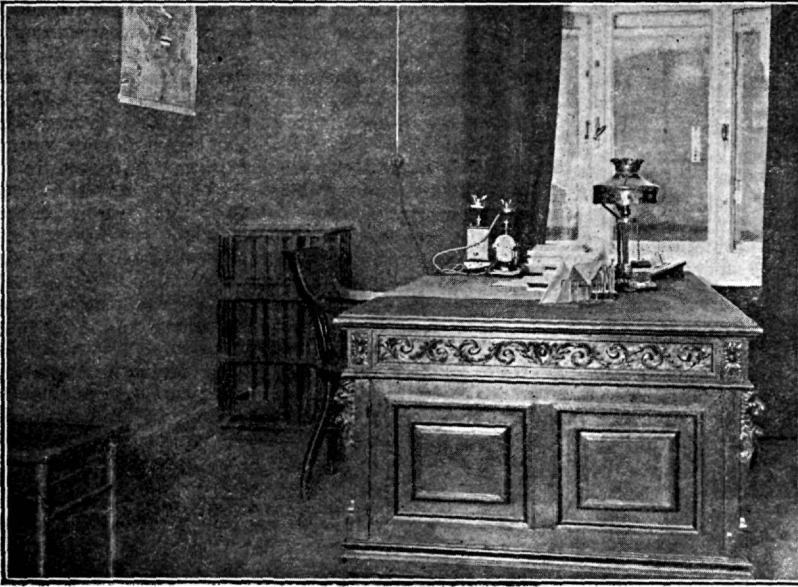
Et staabile ruume saada, selleks pööras kindluse komandandi adjutant staabi-kapten Vildenau linnavalitsuse poole. Sealt ilmuski keegi isik, nähtavasti kohalik venelane, kuid oskas Eesti keelt. See andis meile, muidugi rekvireerimise teel, Nunne ja Kloostri uulitsate nurgal asuvas majas, esimesel korral, 3 tuba staabi ruumideks. Siin püsis diviisi staap kuni umbes 20. detsembrini 1917 a., siis koliti üle Tõnismäele nr. 3, kus staap asus kuni enamlaste lahkumiseni Tallinnast.

Et ülemkomiteega kontaktis töötada, ja et ma isiklikult kedagi lähemalt ei tunnud, otsisin omale abilisi ülemkomitee liigete seast. Staabi-kapten Asmann sai adjutandiks, staabi-kapten Sternbeck — staabi komandandiks. Kaks kirjutajat võeti ka ülemkomiteest. Üks neist, nimega Moik, teenib veel praegu sõjaväe ametnikuna. Esimestel päevadel rohkem inimesi staabis ei teeninud.

Muret tegi kantsleli abinõude saamine. Et kirjutamismasinaid saada, käisid K. Päts, O. Sterbeck, E. Asmann, Rotschild ja teised linnas mitu päeva ringi, ja viimaks leiti masin. Kust, seda ei tea, ja kas üks ehk kaks masinat, — ka ei mäleta, kuid trükkida võidi niihästi Eesti kui ka Vene keeles.

Esimesed sulepead, tindipotid ja paberipoognad said oma raha eest ostetud, kuid varsti sai adjutant E. Asmann Joh. Pitka käest 5.000 rubla, millest siis kantsleitarbeid osteti.

Eeltööd jõudsid nõnda kaugelt, et 6. detsembril 1917 a. diviisi staap oma tegevust võis alata. Sel päeval sai päevakäsk nr. 1 kirjutatud. See päevakäsk oli Eesti keeles. Alguses teatasin selles oma ametkohuste täitmisele asumisest. Siis kutsusin sõjaväelasi üles ühisele tööle — muinaskangelase Kalevipoja ja tegeliku kangelase Lembitu poolelijäänud tööd jätkama. Sel samal päeval sai ka päevakäsk nr. 2 kirjutatud. See

Sõjaministri
kabinet.

oli juba Vene keeles ja käsitas ametisse nimetusi diviisi staabis ja lähemat töökava.

Tarvis oli organiseerida ka diviisi intendantuuri. Leidusid kaks intendantuuri teeninud sõjaväe ametnikku — Andersmann ja Piperal; neid nimetasin intendantuuri asjaajajateks, esimese, kui vanema peale ajutiselt ka intendandi kohuseid pannes.

Intendandiks valis ülemkomitee kolonel Reimann'i, keda aga kohal polnud. Saatsin siis temale telegrammi, kus valimisest teatasin ja palusin ametisse sõita. Telegrammis tarvitasin Eesti sõjaväelaste ülemkomitee lühendatud venekeelset nimetust, nimelt „glavkomest“. Nähtavasti ei saanud Vene telegrafistid sellest sõnast aru ja tegid ta ümber „glavkosev“, millega Põhja rinde ülemjuhatajat nimetati. Kui Reimann sarnase telegrammi, et teda rinde ülemjuhataja erikohale on valinud, komiteedele ja komissaridele ette näitas, ei julgenud viimased Reimann'i kinni pidada, mille tõttu tema Eestisse peases ja diviisi intendandiks sai.

Ühes diviisi staabi formeerimisega edenes ka diviisi formeerimine. Juba enne minu Eestisse jõudmist oli formeeritud 1. rügement, mis kolonel Pödder'i juhatusel Haapsalu juures rindel seisis sakslaste vastu, kes Saaremaal olid. Tallinnas oli 3. rügement staabi-kapten Kann'i juhatusel peaaegu juba valmis. Tartus oli suure koosseisuga tagavara pataljon, kolonel Rosenbaumi juhatusel. Sellele pataljonile oli aga Läti pataljonist, mis ka Tartus asus, enamline meeleolu külge hakanud, nii et seda väeosa Eesti toeks luuda ei võinud.

Varsti asuti 2. rügemendi formeerimisele Viljandis; Selle formeerijaks sai kolonel Unt. Rakveres asutati 4. rügement, formeerija — staabi-kapten Vähtramäe. Brigaadiülemaks sai nimetatud endine 1. rügemendi ülem kolonel Tõnisson. Inseneri kompaniid hakkas formeerima Normak. Diviisi voori hakkas kolonel-leitnant Kiiker formeerima, nimelt Raasiku ümbruskonnas. Seda ohvitseri paluti 1. rügemendist ära võtta, sest et tema vahepeal, kui rügemendi ülem enamlaste poolt oli arreteeritud, rügemendi ülema kohuseid täites, komiteedele ja komissarile suure võimu oli üle annud, mida teised heaks ei kiitnud.

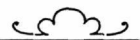
Raskem oli ratsarügemendi luua. Oli küll olemas üks 1. Eesti jalgväe rügemendi eestlastest koosnev

ratsakompani, keda komandant vangide vahtideks ja saatjateks ära kasutas, kuid hobuseid ei olnud ja ratsarügemendi formeerimisest polnud isegi diviisi formeerimise käsukavas midagi öeldud. Leppisime siis mõne ülemkomitee liikmega nõnda kokku, et tehku ülemkomitee otsus ratsarügemendi asutamiseks ja saatku minule täitmiseks, küll mina siis korralduse täide viin. Kuna nüüd diviisil intendantuuri oli, võis selle kaudu toitu ja varustust nõutada, ja kui ka keegi oleks mõelnud ülemkomitee otsuse seadusepärasuse juures kahelda, vastutusele komiteed siiski ei oleks võidud võtta, sest ülemkomitee võimupiiride kohta polnud mingit seadust. Nõnda ka tehti; mina sain ratsarügemendi formeerimise otsuse ja asusin tööle. Mehed said Viljandisse saadetud, kust hobuseid loodeti saada. Formeerijaks oli staabi-kapten Stolzen, tema ligemaks abiks — staabi-kapten Jonson. Hiljem asuti suurtüki-brigaadi formeerimisele. Formeerijaks oli kindral-staabi kolonel Larka.

Diviisi ja staabi formeerimine ise edenes kaunis jõudsasti, kuid mitte ilma sisemiste raskusteta. Kuna Tallinnas 3. rügemendis palju ülekoosseisu ohvitseri oli, viisin neist päevakäsuosa 2. ja osa 4. rügemendi kaadriks. Paljud määratud ohvitseridest sõitsid kohe kohale, mitmed aga ei tahtnud sõita ja hakkasid minu vastu agiteerima, teised sõitsid küll Tallinnast ära, kuid uuele kohale ei ilmunud. Vististi ei eksi mina palju, kui ütlen, et sarnaseid ohvitseri, kes uuele kohale ei ilmunud ja keda sellepärast päevakäsuaga väejoosikute hulka tuli arvata, ligi 10 meest oli.

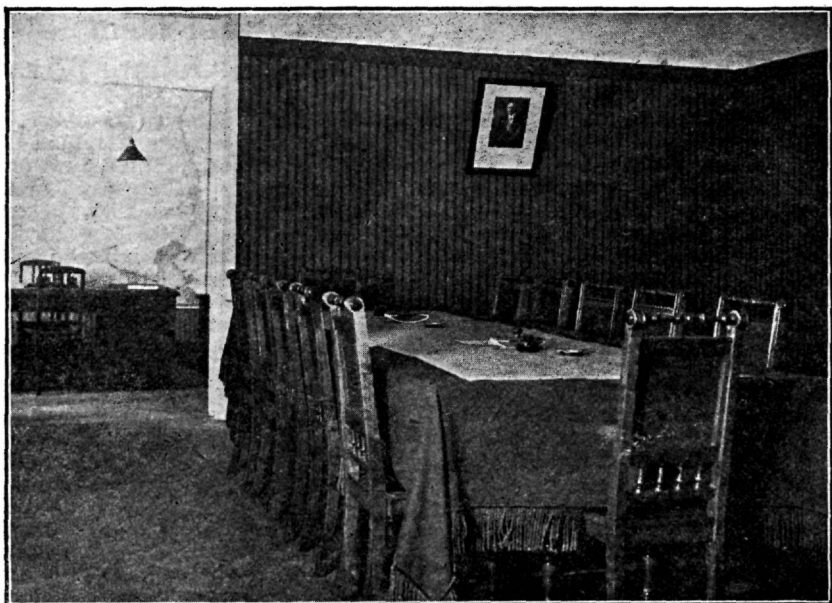
Raskusi tegi ka päevaküsimuste hulka ülesvõetud ohvitseride valimise küsimus, mida enamlasted olid Vene tsaariaegse väe lõhkumiseks välja mõelnud ja mis täieline absurdum oli noortele formeeritavatele Eesti väeosadele. Raskused tekkisid ka Viljandis ratsarügemendi formeerimisel: ratsamehed sattusid tülli enamlaste võimumeestega.

Sarnaste ja teiste küsimuste lahendamiseks oleks tarvis olnud omavahel mõtteid vahetada kellegi laiemaga vaatega Eesti sõjaväelasega, kuid peale minu polnud kohal ühtegi Eesti kindralstaabi ohvitseri. Sellepärast olin mina väga rõõmus, kui umbes 30. detsembril 1918 a. Kindralstaabi kolonel Laidoner kohale ilmus, diviisi ülemaks hakkas ja sellega Eesti vägede kõrgema juhti-

Sõjanõukogu koosoleku tuba.

Läbi avatud ukse paistab kindralstaabi ülema kabinet.

mise enese kätte võttis, kuha mina staabi ülemaks edasi jäin.

1. Eesti diviisi staap, mis 6. detsembril 1917 asutati, oli oma asutamise ajal Eesti vägede kõrgem staap. Temast moodustati ka iseseisva Eesti sõjavägede staap, mis otsekohe sõjaministrile allus ja mis vahepeal mõnd nimemuudatust üleelades, praegu sõjavägede staabi nime all tuntud.

1. Eesti diviisist, mis 1917 aastal loodud, sai kaader neile Eesti vägedele, kes Vabadussõja päivil formeeriti. 1917 a. Eesti rahulise diviisi formeerimine kogus Eesti sõjaväelased laialt Venemaalt kodumaale ja oli nagu proovi-mobilisatsiooniks Eesti riikliste vägede loomiseks 1918 a. See hõlbustas märksa mobilisatsiooni Vabadussõja algul, mis omakorda kaasa aitas Vabadussõja võidurikkale lõpule.

Jaan Soots.

Ohvitseri elukutse valikust.

Elukutse valik on üks tõsisematest küsimustest iga inimese elus.

Ei ole kerge nooruspäivil kindlaks määrata inimese vaimuannete erilaadi, tema reljefsemaid hingeomadusi, et sellele vastavalt talle seda ehk teist elukutset soovitada.

Siin eksitakse õige sagedasti ja õige suuresti küll isiku enese arvel, küll vanemate ja kasvatajate süül ja õige palju majandusliste olude sunnil, millest tingitud hariduse omandamine ja sellega käsikäes kõrgema elukutse valik.

Paljude inimeste elukutse määrajaks on ta vanemad. Ei ole kaugel minevikus need ajad, kus Mulgi peremees vanema poja omale tulevaseks peremeheks jättis ja nooremast nimelt kirikuõpetaja koolitas. Ei küsitud siin ilmaski, kas inimese vaimulaad just sellele elukutsele vastas, kas tal selleks tahtmist oli, või mitte. See oli kõrvaline asi. Peaasi oli v a n e m a t e tahtmine ja nende suurima unistuse kehastamise soov: näha oma poega kirikukantlisis.

Suurt ja peaaegu esimest rolli mängib meie intelligenti tekkimisel ja nende elukutse valikus just aineiline külg.

Tulles kehvadest oludest, püüti omal jõul edasi. Nii mõnigi olude rauges tahe, hävines tervis ja tuli peatuda poolel teel — valides tahes või tahtmata seda, ehk teist elukutset.

Kokkuvõetult — elu kubiseb sarnastest näidetest, kus inimene olude sunnil, ehk teiste tahtel oma hingelaadile mittevastava elukutse valis. Küsige sajalt vastutulijalt, kas on nad enese arvates omale just vas-

tava elukutse valinud — ja teie saate eitava vastuse. Ent kui küsimust kordate, miks siis nad just sarnase valisid, siis tuuakse peajoontes eelpool mainitud põhjusi.

Elukutse valik on juba ammu nii mõnegi teadusemehe erilist tähelepanu enda peale tõmbanud. Viimasel ajal on Ameerikas ja osalt ka Õ. Euroopas elukutse-määramise otstarbeks terve eriteaduse haru tekkinud, n. n. psüho-tehnika. Psüho-tehnika kui rakendus-teadus arenes välja eksperimentaalsest psühholoogiast katsealuste iseloomu ja hingelaadi eriomadusi analüüseriti ankeedi, ehk eksperimentaal-psüholoogiliste katsete abil, mis äramäärasid katsealuse välis-tundemeel, (aisting), tema mälu, tähelepanu, intelligenti jne. Üks või teine elukutse nõuab seda ehk teist hingeeriomadust, ja psüho-tehnika poolt kindlakstehtud katsealuse hingelaadi järele võib julgesti ütelda, kas isik soovitavale elukutsele vastab. Õ. Euroopas, eriti Saksamaal, on linnades sissesetatud k u t s e n õ u a n d m i s e kohad, kus kümneid tuhandeid inimesi läbi katsutakse, et nende elukutset peajoontes ära määrata. Igale läbikatsutule antakse vastav tunnistus. Suured tööstus- ja kaubandusärid arvestavad tööliste palkamisel sarnase kutse nõuandmise büroo tunnistusega, nagu omal ajal arvestati riigiasutustes kaitserõugete tunnistusega, ehk ristimise tähena.

Psüho-tehnika, kui rakendusteaduse algatajaks loetakse Ameerika hingeteadlast M ü n s t e r b e r g'i. Tema esimesed katsed telefoni keskjaama telefonistiga andsid üllatavalt häid tagajärgi.

Kindralstaabi ülem kindralstaabi kolonel Juhan Tõrvand.

Juhan Tõrvand sündis 12. (25) novembril 1883 a. Pärnu maakonnas Mõisaküla (Laatre) vallas, kus tema vanemad väikest rendi kohta pidasid. Esialgse hariduse sai J. Tõrvand Penuja kihelkonna koolis, pärast Pärnu linnakoolis, kus ühel ajal läbi tegi Pärnu gümnaasiumi juures ka II järgu vabatahtliku eksami. Sõjalise hariduse sai Vilna sõjakoolis ja Kindralstaabi akadeemias.

Sõjaväe teenistusse astus vabatahtlikuna 102. jalgväe Vjatka rügemendi 3. septembril 1902 a., kust järgmise aasta 1. septembril Vilna sõjakooli komandeeriti. Sõjakooli lõpetas veltveebliina I järgus, saades auhindad eduka õppimise ning võimlemise ja vehklemise eest. Kooli lõpetamisega 22. aprillil 1906 a. ülendati J. Tõrvand noorem-leitnandiks ja määrati teenistusse 7. Soome kütirügemendi (Viiborgis), kus teenis 1907 a. sügiseni, mil omal soovil teenistusse üle viidi Vladivostoki, 36. Ida-Siberi rügemendi. Selles väeosas teenis õpekompani ohvitserina, rügemendi alam-lipnikude kooli ülemana, maakuulajate komando ülemana. Sügisel 1910 a. astus Kindralstaabi akadeemiasse. Ilmasõja lahti puhkemisel komandeeriti akadeemia viimaselt kursuselt oma väeosasse, kust oktoobris 1914 omal soovil üle viidi 11. Siberi kütirügemendi, kes Vladivostokist esimeses järjekorras sõjaväljale saadeti. Rügement jõudis sõjaväljale 17. novembril 1914 a. ja sattus otsekohe ägedatesse lahingutesse läänepool Varssavi. J. Tõrvand on kompani ülem ja lahingutes saab 2 korda haavata.

1915 aasta algul, paranedes haavadest, määrati teenistusse kindralstaabi alal, teenides 9. Siberi kütirügemendi ja 4. Siberi korpuse staapides (diviisi staabis operatiiv-adjutantina ja diviisi staabi ülemana). Veebruaris 1916 a. määratakse uuesti vormeeritava 123. jalgväe diviisi staapi, mille koosseisus osa võtab 1916 aasta suve kestvusel pealtingimistest türklaste vastu (Kaukaasia rindel).

Novembris 1916 a. viiakse üle omal soovil teenistusse 12. Siberi kütirügemendi staapi, kes toll ajal Galiitsias tegutses. Siin, ühel luurkäigul, saab J. Tõrvand varsti raskesti peast haavata ja ühtlasi ka põrutada; temale tehakse pealuu trepanatsioon.

Siit laienes psüho-tehnika ka teistele elukutsealadele ja ilmasõja kestel, kui Ameerika sõjast osavõttu algas, — tehti psüho-tehnikaga sõjaväe laiaulatuslisi katseid. — P. Ameerikal tuli kiiresti luua rohkearvuline sõjavägi. Et tarviline kaader terves ulatuses puudus, tuli selles suures loomise ja organiseerimise töös käia erilist teed. Euroopa sõjavägede aastasadade kogemusi ei saadud täies ulatuses ära kasutada. Siin rakendati töösse psüho-tehnika. Peale sõjaväe vastuvõtmise komisjonide käisid vastuvõetavad läbi psüho-tehnilise komisjoni. Psüho-tehnilise komisjoni ülesandeks oli vastuvõetuid nende vaimuannetele vastavalt klassifitseerida. Üksikute psüho-tehniliste komisjonide tööd koordineeris üldkomisjon — National Research Council.

Pärast paranemist, mai kuus 1917 a. määratakse teenistusse Lõuna-Lääne väerinna staapi, operatiiv-osakonna ülema abiks.

Augustis 1917 a. läheb Poltavasse, Vilna sõjakooli taktika ja topograafia lektoriks. Jaanuari algul 1918 a. likvideerivad enamlased sõjakooli. J. Tõrvand saab enamlaste poolt vastupanu organiseerimise eest arreteeritud; 2 päeva hoitakse teda vangide vagunis kinni „tribunaali“ otsuse ootel, kuid sõprade abil läheb korda vabaneda. Vabaneedes arestist, läheb jaanuari kuu lõpul Donimaale, kindral Kornilov'i väkke, kes sel ajal juba ägedat võitlust enamlaste vastu pidas. Kornilov'i armees oli operatiiv-osakonna ülemaks, kus teenis kuni mai lõpuni 1918 a. Pärast, kuni 1920 a. veebruarini kuu lõpuni teenib kindral Denikin'i staabis käskude-täitja vanem-ohvitserina. Esimesel märtsil 1920 a. läheb temal, kui „invaliidil“, korda Lõuna-Venemaalt ärasõiduks luba saada ja pärast pikka teed üle Konstantinoopoli, Saloniki, Belgradi, Viini, Berliini ja Stettini jõuab juulis 1920 a. kodumaale.

Kindralstaabi ülem
kindralstaabi kolonel J. Tõrvand.

Ülendati: leitnandiks — 20. nov. 1909 a.; alam-kapteniks — 15. okt. 1913 a.; kapteniks — 14. juulil 1916 a. (üleviimisega kindralstaabi kutseliiki), vanusega 22. apr. 1912 a.; kolonel-leitnandiks van. 5. nov. 1917 a., ja koloneliiks 3. okt. 1918 a.

Eesti väkke astus kolonel J. Tõrvand pärast kodumaale jõudmist 16. juulil 1920 a. ja nimetati käskude-täitjaks Kindralstaabi ohvitseriks sõjaministri juure. Kindralstaabi ülemaks nimetati 1. okt. 1920 a. Valiti ja kinnitati 20. dets. 1920 aastal sõjavägede staabi ohvitseride kogu juhatuses esimeheks ja ohvitseride aukohtu liikmeks; 20. dets. 1921 a. — aukohtu liikmeks; 7. nov. 1923 a. — ohvitseride kogu esimeheks ja 28. nov. 1924 a. — jällegi ohvitseride kogu esimeheks.

Kindralstaabi kolonel J. Tõrvand'il on sõjas ülesnäidatud vahvuse eest järgmised autähed: Georgi 4. järk, Vladimiri 4. järk, Anna 4., 3. ja 2. järk, Stanislause 3. ja 2. järk.

Kahe aasta jooksul käisid neist psüho-tehnilistest komisjonidest läbi üle sajatuhande inimese. Komisjoni töö oli peajoontes:

- 1) eraldada sõjaväest psüühiliselt kõlbmata elementi;
 - 2) klassifitseerida kõlbulikka nende eriomaduste järele;
 - 3) eraldada eriti andekaid ja
 - 4) eraldada ohvitseri kutseliigile vastavaid isikuid.
- Viimane osakond töötas käsikäes kindralstaabi ülemaga.—

Kõik see psüho-tehniline töö oli suur ja laiaulatusline. Riik määras selleks suured summad. Tööd juhatsid Ameerika paremad psüholoogid prof. Thorndike, R. M. Yerkes, H. H. Goddard, G. M. Whipple ja teised.

Psiho-tehnika, nagu tähendud, on võrdlemisi noor teadusharu, kuid tema praktiline kasu laseb ennustada tema kiiret levinemist. Näib, et tulevikus, kus kõik mehaneerumas ja mashineerumas, ka inimese elukutse puht-mehaaniliselt ära määratakse. Kuid tegelikult ei ole see nii. Psiho-tehnikal on oma piir. Psihotehnikat võib suure eduga kasutada inimeste välismeele, mälu ja osalt ka intelligenti tegevusjõu äramääramiseks, kuid psiho-tehniliste katsete alla ei kuulu inimese moraalsete omadused, tahtejõu avaldused — just need peategurid inimese k o r g e m a s e l u k u t s e s. Mõne tramvai juhi või telefonisti töö on puht-mehaaniline. Ta nõuab ühe ehk teise välismeele (tundemele) erilist väljaarenemist. Ei või ju halva kuulmisega telefonist suurlinna telefoni keskjaamas töötada. — Siin võivad juba elementaarsed psiho-tehnilised katsed ütelda, milline inimene sellele elukutsele vastab.

Kuid kõrgemad elukutsete liigid on väljaspool psiho-tehnilisi katseid. Kõrgemas elukutses esinevad juba teatavad i n i m t ü ü b i d, mis oma vaimu erilaadi (erikaalu) poolest põhjalikult võivad lahku minna, kuid siiski mõlemad sellesamale sihile jõuavad.

Üks advokaat võib rääkida kuival, aeglaselt ja asjalikult, teine — elavalt, pitlikult. Raske on ütelda, et see ehk teine rohkem ehk vähem oma elukutsele vastab.

Kui võrrelda suurte väejuhtide karakteristikaid, siis näeme nende iseloomus palju ühiseid jooni, kuid palju on neis erinevat, omapärast, subjektiivset. Oleks ekslik tulla ja tõendada, et just see ja see on a i n u k e n e õ i g e suure väejuhi tüüp. „Paljud teed viivad Rooma“, ja sihile võib jõuda nii mitmesuguste vaimu eriomadustega. „Püsiva töoga võib omada sedasama, mis geniaalse vaimuannetega“ — ütles Napoleon. See ei tähenda veel sugugi, et iga inimene seda ehk teist katseliiki omale valides, püsiva töoga kõike saavutada võib, mis ise soovib. Püsiv töö on esimeses järjekorras tahtejõu avaldus ja tahte akt. Tahe on aga inimese iseloomu selgrook ja teljeks; tahe on selleks tuurvõlliks, mille liikumapanemisel suure mehhanismi suuremad ja vähemad rattad liikuma hakkavad.

Tugev tahe suudab ainult maksimaalselt välja arendada kõiki inimese hingeomadusi. Kui aga sarnased hingeomadused puuduvad, on ka kõige tugevam tahe jõuetu neid looma.

On ammu mõõdunud ajad, kus ohvitseri elukutse kitsa aadelikihi monopoliks oli. See oli neil aegadel, mil sõjavägi mõne feodaali või vürsti isiklike julgeoleku toeks või isiklike intriigide ja kättetasu võimaldajaks oli.

Meie päivil on sõjavägi saanud esimeses järjekorras terve rahva huvide ja julgeoleku kaitsjaks ja ohvitseril on selles rahvaväes kõige laialdasem ülesanne. Endisaja ohvitserist — mundrikandjast manekenist — on saanud ohvitser — rahvajuht, kasvataja, instruktor.

Kui endisaja rahuaja sõjaväe kasvatusel aluseks oli kaprali kepp, mille tegevusse panemiseks ohvitseri isiklikst kaasabi tarvis ei olnud, siis on nüüdisaja sõjaväe õppekavades ained, mis ohvitseri isiklist tööd nõuavad.

Kui endise aja ohvitseri ja sõdurit lahutas kuristik, siis nõuab nüüdisaja kasvatus kasvataja ja tema alluva vahel täielist vaimlist sidet, lähedat koostöötamist ja üksteise mõistmist. Ja nagu muinasjutt, kõlavad meile Saksa kirjanik G. F r e n s e n i romaanis sõnad 1871 a. sõja kohta ühes episoodis: „Siis sündis ajalooline ime: Preisi kindral r ä ä k i s Preisi sõduriga!“ — See oli kuulmata asi, et üks kindral ei häbenenud rääkida sõduriga.

Kui ohvitseri rahuaja töö suur on, siis on ta palju suurem sõja ajal. Nüüdisaja lahing, — milliseid üliinimlikke jõupingutusi ei nõua ta juhilt! — „Neid raskusi ja seda vastutust, mida tunneb väejuht otsustaval momendil, otsustavas lahingus, võib mõista ainult see,

kes ise vägede eesotsas seisnud ja neid raskusi üle elanud.“ (Ludendorf).

Meie oma ohvitserkond on noor ja tema tekkimine ulatab lähemasse minevikku. Ilmasõda ja sellele järgnevad revolutsioonid paiskasid segi terve Euroopa sotsiaalse korra. Ka meie ei jäänud kõrvale neist suurtest sündmustest. Poliitiline iseseisvus löi iseseisva valitsemise aparaadi ja oma kaitseväge.

Selle meie kaitseväge ohvitserkonna tekkimise eeltapiks oli ilmasõda. Viimase lahtipuhkemisel suruti püss pihku tuhandetele meie rahva poegadele. Ilmasõja vältusel korraldatud ohvitseride kursused võimaldasid meie võrdlemisi rohkearvulisele intelligentisile ohvitseri aukraadi omandamist. Nii tekkis enamik praegu meie kaitseväes teenivaist ohvitseridest.

Vabadussõja lõpul jäi suurem osa ohvitseridest elukutselistena kaitseväkke teenima. Puuduv osa täitub meie sõjakooli kasvandikkudest, keda iga aasta meie maleva ridadesse saadetakse. — Nii on meie praeguse ohvitserkonna ettevalmistuse istandikuks olnud kaks lähtepunkti: Veneaegne sõjakool (sõjaaegselt lühendatud kursused) ja meie praegune sõjakool.

Ilmasõja kestel oli sõjakooli kursustele komandeerimine enam-vähem sunduslik.

Siin omas ohvitseri kutse (aukraadi) sagedasti ka see, kellel selle vastu kõige vähematki huvi ei olnud. Siin ei olnud ohvitseri aukraadi omamine enam mõni elukutse valik, vaid siin sai ta juba riigikodaniku kohuseks — täita oma haridusele vastavalt seda ehk teist funktsiooni sõjaväes suure mehhanismis. Juba sõja keskpaigas ja iseäranis sõja lõpuosas oli Euroopa riikide sõjavägedes sarnaste „tsiviil ohvitseride“ tuntav enamus. Kindral Serrigny omas raamatus: „Reflexions sur l'art de la guerre“ mainib nende väärtuse kohta, „et nad millegiski elukutselistest ohvitserist maha ei jäänud.“ — Kolonel Brede oma „Artilleria taktika“ loengutes väidab, et suured leidused artilleria uuenduste alal Prantsuse väes just sarnaste „tsiviil-ohvitseride“ poolt tehti. Ludendorf oma sõjamafestustes rõhutab mitmel ja mitmel korral reserv-ohvitseride ja tagavara väeosade kõrget väärtust.

Nii võitlesid ja võistlesid selles suures rahvaste heitluses elukutseline ohvitser ja „tsiviil-ohvitser“ käiskäes ja kõrvuti. Näis nagu kadunud olevat oluline vahe nende sõjalise ettevalmistuse ja oskuse vahel. See oli ka loomulik. Ei võinud ju juhtida miljonilist armeed võrdlemisi väike rahuage elukutselistest ohvitseride kaader! Suur osa sellest vastutusrikkast tööst laskus mitteilukutselistest ohvitseride õlgadele, kes, nagu tähendud, vääriksid selle vastutusriika ülesandega valmis said. Kuid siit ei või veel ekslikka järeldusi teha. Sõja kestel on ohvitser väeosa juht, rahuajal on ta aga väeosa kasvataja, õpetaja. Ja kaaluvam osa vägede väärtusest lahingus onelene just tema rahuagest ettevalmistusest ja väljaõppest. See rahuaja töö, vaikne ja laiadele hulkadele nägematu, nõuab süstemaatilist järjekindlat tööd, nõuab laialdase üldharidusega ja silmaringiga ning põhjalikueriala teadmisega elukutselist ohvitseri — professionaali.

Suur osa meie praegusest ohvitserkonnast, nagu tähendud, on olude sunnil oma esimese aukraadi omandanud. Kuid tehes läbi pika ja raske ilmasõda, elades üle revolutsiooni raskused, — rasked eriti ohvitserkonnale, organisierides meie kaitseväge ja viies Vabadussõja võidurikka lõpuni, — on meie ohvitserkond annud sellega oma küpsuse eksami. Lisades siia veel juurde 1. aastased ohvitseri kursused S. Üh. Õp. juures, — võib meie ohvitseri lugeda igatpidi ettevalmistatuks rahuaja süstemaatsele tööle.

See ei tähenda aga veel sugugi, nagu oleks meie ohvitserkond täiusele jõudnud, kus igasugune enesetäiendamine ülesigne oleks. Ei — sõjateadus kasvab kohutava kiirusega ja nõuab alalist tööd, et end ja oma teadmisi ajakõrgusel hoida. Ilmasõda paiskas segi

vanad korrapärased rivivormid. Neid tuli kolikambri heita ja uued asemele võtta, millega harjumine nüüd püsisvat tööd nõuab.

Kokkuvõetult arvan, et meie ohvitserkond oma üldhariduslike tasapinna ning sõjateaduse teoreetilise ja eriti praktilise külje poolest mitmeti paremini ettevalmistatud on, kui omaaegne Vene sõjakoolist välja lastud ohvitser. Sellega oleks ammugi aeg jätta alalist „rahuhaegse“ ohvitseri erilise väärtuse allakriiputamist.

Meie ohvitserkonnas on aga siiski palju isikuid, kellele ohvitseri elukutse senini on jäänud ajutiseks leivateenistuseks, kuni „mujal olud paranevad“.

Ohvitseri elukutse on saanud paljudele nagu puhkepaigaks rändlindudele, et hoogu võtta ja edasi rühkida.

Sõjaväe loovas kasvatuse ja õpetuse töös on sarnasest elemendist vähe kasu: varem ehk hiljem kaovad nad sõjaväest. Samu etteheiteid on tehtud ka ohvitseridele-üliõpilastele, kuid mõttetu oleks aga nende vastu repressiivseid abinõusi tarvitada, et „kõrvalt õppimist“ ära keelata. See oleks ka ülekohtune, kui ohvitser seda omast vabast ajast teeb ja teenistuse huvid selle all ei kannata. Pealegi on sarnased edasiõppijad ohvitserid ärksamad ja vaimutöö vastu huvitundvam element. Hoopis selle vastu — tuleks soodustada sõjaväe elutingimusi sellele vastavalt, et ka ülikooli haridusega isikud leiaks sõjaväe teenistuses paremusi ja peaasi, et nad sõjaväkke jääksid. Mida rohkem sarnast elementi ohvitseride kutseliiki kogub, seda paremaks muutuks meie ohvitserkond omas tervikus, ning seda rohkem prestiishi omaks ta seltskonnas ja sõjaväes.

A. J.

Toitlusala ettevalmistamine sõja korraks.

(Järg).

II. Toitlusorgaanid.

Kodumaa toitlusressurside ärakasutamise alal sõja ajal ja toitlusmobilisatsiooni ettevalmistamisel tegutsevad järgmised orgaanid, missugused juba rahuajal olemas:

1. Igas maakonnas (departementis) — maakonna varustuskomitee, maakonna ülema (prefekti) eesistumisel. Sõjaministeeriumi esitab komitees kohalik intendant*), kes tegelikult kõige tähtsam komitee tegelane. Intendandi kohuseks on kõikide abinõude tarvitusele võtmine, mis kindlustaksid maakonnas edukat tööd sõjaväe toitlustamisel suhtes. Peale selle on kohustatud komitee tööddest osavõtma kõik maakonna piirides asuvad reserv-intendandid, kes sõja korral peavad tegevusse teenistusse astuma.

2. Igas maakonnas — maakonna hindamiskomisjon. See komisjon tekkis ellu juba 1877 a. rekvisitsiooni seaduse põhjal ja pidi tegutsema ainult sõja ajal, määrates kindlaks rekviiritavate ainete hinnad. 1894 a. antud korralduse põhjal hakkas hindamiskomisjon tegutsema ka rahu ajal. Uue süsteemi peale üleminekul (1901 a.) tehti komisjoni ülesandeks ka elanikkude poolt vabatahtlikult üleantavate ainete hindade äramääramine.

Maakonna hindamiskomisjon on 5 liikmeline. Nende hulgas kaks sõjaväe ringkonna ülema korraldusel määratud sõjaministeeriumi esitajat. Teised liikmed määratakse maakonna ülema poolt. Komisjoni esimeheks on üks sõjaministeeriumi esitajatest. Ilmasõja ajal muutusid komisjonide koosseisud 5—15 liikmelisteks. Liigete arvu iga maakonna kohta kinnitas sõjaminister.

3. Sõjaministeeriumi juures — peahindamiskomisjon sõjaväe kindral-kontrolööri eesistumisel. Komisjoni koosseisu kuuluvad esitajad: sise-, raha-, kaubandus-, põllutöö- ja tööstusministeeriumist; kaks Pariisi kaubanduskojast; kaks sõjaväe kontrollist, ja üks intendantuurist.

4. Iga maakond jaguneb mitmesse eksploateerimisraiooni. Igas raioonis (ehk mitme raiooni kohta üks) asutakse vastuvõtmiskomisjon. Iga komisjoni korraldusel on vastuvõtmispunkt.

*) Igas suuremas garnisonis on prantslastel kohalik intendant, kes garnisoni väeosaade varustamist korraldab.

III. Toitlusvahendite arvepidamine. Kogukondlised kohustused.

Maakonna varustuskomitee kogub rahu ajal maakonnas põllusaaduste, loomade ja karjasaaduste kohta täpsed statistilised andmed. Need andmed saab komitee kohalikkudelt põllumajanduse statistika komisjonidelt iga aasta. Need komisjonid asutati 1902 a. ja alluvad põllutöömisteeriumile. Missugused teated komisjonid on kohustatud komiteele üleandma, määratakse kindlaks kokkuleppel sõja- ja põllutööministri vahel.

Sõja ajal on sõjaminister õigustatud nimetud põllumajanduse statistika komisjone kohustama koguma ja süstematiseerima andmeid toitlusvahendite kohta maakonna varustuskomitee jaoks. Sõjaministri võimupiiridesse kuulub ka nende teadete üleandmise tähtaja äramääramine ja maakonna varustuskomiteedele juhtnõuandmine.

Saadud statistiliste andmete põhjal seab maakonna varustuskomitee maakonna toitlusmobilisatsiooni plaani kokku, mis kahte ossa jaguneb. Esimene osa näitab, kui palju ja missuguseid vahendisi maakond võib sõjakorral anda, kuna teine osa näeb ette nende vahendite ärakasutamise viisid. Plaani väljatöötamist teostavad kaks komisjoni; arve komisjon ja eksploatatsiooni komisjon. Esimene komisjon töötab välja esimese osa, teine — teise osa. Kohalik intendant võtab osa mõlema komisjoni tööddest.

Plaani esimene osa seisab koos kahest jaost. Esimene jagu peab selgitama kui palju maakond suudab toiduaineid sõjaväele anda kõige halvemal aastaajal. Teine jagu annab samasuguse pildi kõikide aastaaegade kohta Arvestamise alla kuuluvad kõik majapidajate, kaupluste ja tööstusettevõtete (veskid) leivatehased jne.) päralt olevad toiduained, hobusemõon ning loomad. Arvestusse võetakse üles järgmised andmed: 1) maakonna toiduainete saak (aasta) põllumajanduslike statistika põhjal Sellest tööst võtab osa ka maakonna agronoom 2) Sisse- ja väljaveetavate ainete hulk. Sellekohased andmed saab varustuskomitee tolliasutustelt 3) Missugune saagi osa läheb rahva ja koduloomade toiduks. 4) Seemnevilja tarvidus. Kolmandama ja neljandama punkte all tähendatud andmed kogutakse järelepärimiste kaudu.

Eksploatsiooni osa peab maakonna ära jootama eksploatatsiooni raioonidesse ja ette määrama vastuvõtmispunktid. Vastuvõtmispunktide võrk peab kogu maakonna kohta ühemõõduline olema. Punktide asupaigad — raudtee jaamad ja sadamad. Igas punktis peavad olema vastavad hoiuruumid, kui toiduainete, nii ka karja jaoks. See osa peab ka ettenägema vastuvõtmiskomisjonide moodustamise. Iga vastuvõtmise komisjoni juu-

res peavad olema eriteadlased-ekspertid teravilja, jahu, loomade ja hobusemootori alal. Vastuvõtmiskomisjonis sõjaväe esitajat ei ole.

Toitlusmobilisatsiooni plaani juure lisatakse päevaraamat. Üks eksemplar plaanist antakse maakonna ülemale ja teine kohalikule intendandile. Peale selle pannakse plaanile ligi terve rida kinnipitseeeritud kirje, mis mobilisatsiooni välja kuulutamisel avatakse.

(Järgneb).

Kr-m.

Rohkem ühendust hõimlastega.

Meie geograafiline seisukord on halb. Sagedasti on Eesti sõdade tallermaaks olnud.

Kaotadas XIII aastasaja algul oma iseseisvuse, on tema pärast edasi võidelnud daanlased, rootslased, poolakad, venelased ja teised.

Ka nüüd asub meie naabruses rahutu hiiglane, kelle poolt kõiksugu üllatusi võib oodata. Pealegi on meie territoorium kitsas ja meid on arvuliselt vähe.

Üksi on meil raske edasi elada ja oma iseseisvust kaitsta. Tuleb abilisi otsida ja sõprust sobitada.

Õnneks pole Eesti rahvas sugulasteta, pole vaenelaps. Meil on palju võimsaid sugulasi, küll lähedaid, küll kauged. Tarvis neid üles otsida ja nendega läbikäimist alata.

Oleme pärit suurest turaanlaste perest. Turaanlaste peresse kuulavaid rahvaid elab maakeral üle 500 miljoni, s. o. rohkem kui Euroopa elanikkude koguarv.

Turaanlaste hulka arvatakse kõiki Turaani legendikult väljavõrsunud rahvaid. Turaani legendik asub Kaspia mere ja Pamiri vahel. Tema ulatus on läänest idasse umbes 1200 klm. ja põhjast lõunasse 2000 klm.

Turaani legendikust välja kasvanud rahvad oleksid: Euroopas — ungarlased, soomlased, eestlased, türklased, bulgaarlased ja mitmed Venemaal elavad turaanlaste suguharud; Aasias — Altai-rahvad, tiibetlased, Himalai-rahvad, türklased, tataarlased, mandshud, hiinlased ja jaapanlased. Sellega kuuluksid turaanlastele järgmised riigid: Ungari, Soome, Eesti, Türgi, Bulgaaria ja mitmed Venemaa pinnal tekkinud uued Turaani suguharude riigid (Venemaa osariigid); Kesk-Aasias ja Siberis tekkinud uued Turaani suguharude riigid; Hiina ja Jaapan.

Kuidas võiksime üksteist aidata?

Üksikud rahvad ja riigid on alati liitudesse astunud, et välisvaenlaste vastu ühiselt oma huviseid kaitsta. Mida suurem ühine arv, seda tugevam nende jõud.

Üheks suuremaks jõuks oleks Turaani riikide liit, mida ühendaks turanismi idee.

Turaani rahvaid loetakse maakera kõige tervemate, visamate ja kõige vanemate rahvaste hulka. Esimene maailma kultuurrahvas oli Turaani rahvas ja nimelt shumiiirid, kes enam kui 4000 aastat enne Kristust Turaani legendikult Mesopotaamiasse asusid.

Turaanlaste peres on määratud jõud tagavaras, kes organiseerimist ootavad. On terve rida rahvaid ja riike, kes ühinedes võimsa jõu võiksid sünnitada, ning ühiselt väljaastudes oma huviseid kindlalt kaista.

Turaani idee eesmärgiks on hõimurahvaste vabastamine võõrast orjaikkest ja ja nende koondamine vabadena ning iseseisvatena ühisesse Turaani peresse, usu ja ilmavaadete peale vaatamata.

Mitte võõraste rahvaste rõhumine ei ole Turaani idee siht, vaid omade aitamine ja organiseerimine ühenduse teel.

Turaani idee levitamiseks, mis ämmugi juba nii mitme tõsise turaanlase peas peidus, astuti esimene suurem samm Turaani seltsi asutamisega Ungarimaal, Budapestis 1910 aastal.

Esialgu leidis Turaani mõte ajakirjanduses teravat arvustust, sest Ungari ajakirjandus oli tol ajal ükskõikne rahvusliste küsimuste vastu. Kuid nüüd on olukord täiesti muutunud. Turaani idee leiab sooja toetust Ungari ja teiste Turaani riikide ajakirjanduse poolt. Turaani selts on asunud kavalikindlamale organiseerimistööle. Turaani seltsi esitajad käivad sihikindlalt Turaani rahvaste maadel ja õpivad ära nende keele. Peetakse kõnekoosolekuid, antakse ajakirju välja ja tehakse külaskäike hõimurahvaste juure.

Kasvatuse alal propageeritakse mõtet, et osa rahva peogi hõimrahva koolidesse läheks, mis suguluse sidemete kõvendamiseks kõige parem abinõu oleks.

Turaani idee alusel lähemate hõimurahvaste ühendamine otstarbel peeti 1921 a. suvel Helsingis Soome-Ugri koolide näitus, millest peale Soome ka Eesti ja Ungari koolid huviga osa võtsid.

Esimesele järgnes 1924 a. suvel Tallinnas juba laiemal alusel Soome-Ugri haridus-kongress ühes koolide näitusega, mida kõigiti kordaläinuks tuleb tunnustada.

Veel laiemalt, kui eelpool kirjeldatud, kavatakse kolme aasta pärast, see on 1928 a., Ungaris Budapestis kongress ära pidada, milles hõimurahvad palju laiemal ulatusega osa võtaksid.

Nii on teatav kindel ühenduse lüli Soome, Eesti ja Ungari vahel olemas, mis esialgu järk-järgult ka teisi lähemaid sugulasi Soome-Ugri tõust kaasa tõmbab ja edaspidi loodetavasti ka muude Turaani rahvaste peale laieneb.

Nõnda edendakse ja kasvatakse Turaani ideed...

Kuid heites nüüd pilgu kaitsejõudude juhtide, s. o. ohvitserkonna peale, peame kahjuks tunnustama, et selles ringkonnas ei Turaani idee teostamiseks tildse ega ka lähemate hõimlaste ühendamiseks eraldi midagi pole ära tehtud.

Seda peame suure kahetsusega konstateerima, sest just kaitseväge juhtiv element peaks olema see, kes ühinemise tarvidusest aru saades, esimeses jões ka teesid peaks otsima selle läbiviimiseks. Suguluse sidemete ühendamisega peaks siin juures esimene koht antama, sest veri on paksem, kui vesi.

Õnneks asub ka otse meie naabruses meie lähem sugulane — Soome.

Kes meist ei mäletaks seda ülendavat meeleolu, mis enesega kaasa tõid Soome vabatahtlikud, ilmu- des meie appi vabadussõja kriitilisemal silmapilgul?

Mis neid selleks sundis?

Eks see olnud velle kaastundmus velle vastu, kes hädas!

Kuid hilja oleks abiotsivat kätt siis välja sirutada, kui hädaohv juba ukse ees. Selleks peavad teed aegsasti tasandatud olema.

Sugulustunde peale toetades, peame vennasrahvastega ühendust looma ja see ühendus peab alaline olema.

Ühinemise teostamiseks on palju abinõusid olemas. Üks mõjuvamatest abinõudest sugulustunde süvendamiseks on vastastikku külaskäigud. Soomlased asuvad meie külje all, kõigist neljatunniline mereteel lahutab meid nendest. Ei teeks suuremaid raskusi ilusal suve ajal neile külla sõita. Õpetajad siin ja sealpool lahte on seda teinud ja nende sõitude tagajärg on — sooja sõprustunde vastastikune kasvamine. Miks ei peaks seda ka ohvitserid tegema? Usun, et tahtmist selleks jatkub; vaja vaid asjatundlikku ja organiseerijat kätt.

On soovitatav, et ohvitseride keskkogu juhatus selle korraldamise oma peale võtaks.

Hõimurahvastega läbikäimine toob enesega kaasa tarviduse nende keelt ära õppida. Soome keele äraõppimine ei sünnita meile suuri raskusi — Eesti ja Soome keelte ligidase sarnaduse tõttu. Ohvitseride Kogud peaksid kõigepealt Soome keele äraõppimiseks vastavaid kursusi korraldama. Palju kulu see ei nõuaks.

Raskem oleks kulu poolest juba läbikäimine ungarlastega, sest Ungari keele õppimine ei lähe nõnda hõlpsasti, kui Soome keele õppimine, kuid siin võiks esialgu ka Saksa keelega väga hästi läbi saada.

Hõimurahvaste keelte äraõppimine hõlbustaks meile, peale otsekoheste läbikäimise, ka kaudset läbikäimist kirjanduse teel. Sõjateadusline kirjandus, esimeses järjekorras muidugi sõjateadusline ajakirjandus, peaks suuremat rõhku panema hõimurahvaste kaitsevaeliste küsimuste valgustamise peale.

Kahjuks on seda senini vähe tehtud. Peab tunnistama, et ka „Sõduri“ veergudel on õige vähe, ehk pole peaaegu mitte sugugi meie lähemate hõimurahvaste — soomlaste ja ungarlaste kaitsevæe kohta kirjutatud.

Samuti oleks väga soovitatav meie sõjaväelasi erihariduse täiendamise otstarbel hõimurahvaste maa-dele komandeerida. See aitaks suuresti kaasa ühise sõjalise doktriini väljakujunemisele.

Lõpuks ei või ka seda nimetamata jätta, et meil hõimlaste riikides sõjaväeline esitus täiesti puudub. Kuigi meie majandusline seisukord seda küsimust laiemalt ei luba teostada, siiski peaks võimalusi leiduma sõjaväelise esituse saatmiseks eestkätt vähemalt Soome ja Ungari.

Nendele kohtadele määratud ohvitser peaks peale oma otsekoheste ülesannete veel eraldi palju jõudu ja energiat kulutama ühenduse loomiseks hõimuriikide ohvitserkondade vahel. Kuid seda ülesannet suudab läbi viia ainult ohvitser, kes on suur patrioot ja Turaani idee poolehoidja.

Üldse, kuigi Turaani idee teostamine tema tervikus veel kaugel mägede taga paistab olevat, ei tohi meie, sõjaväelased, siiski käsi rüüpes hoides vaikseteks pealtvaatajateks jääda, vaid meie kohus on kaasa tõmmata esialgul vähemalt lähemate sugulaste — Soome-Ugri rahvaste — liidu loomiseks.

J. J.

Kui king pigistab.

Juba mitmes „Sõduris“ järjest on hädaldusi ametisõitude tasurahade saamatajäämise üle. Tähendab king pigistab siit. Jah, pigistab, mitte ainult ühel ega kahel väeosal vaid vist küll peaaegu ilma erandita kõigil.

„Sõduris“ nr. 46 katsub P. U. õige tublit osa süüst majandusülemate peale veeretada. Et meil maksva korra järele väljakäsitajaks väeosa ülem on ja majandusülema kompetentsi ainult tasurahade väljamaksmine kuulub, avatud krediidi piirides ja väeosa käskkirjade alusel, siis ei saa seda etteheidet küll kuigi tõsiselt võtta Majandusülemate loidusest võib jut olla ainult üksikutele juhtumistele, kui just tegemist on majandusülema algatud majandusalaliste väljakäsitustega, missuguste arv võrreldes teistega õige väikene on. Ka eeskujulikumi majandusülem ei suudaks siin kuigi tähtsat parandust luua.

Loogiline järeldus oleks, et kui ei ole süüdi majandusülem, siis on seda igatahes väeosa ülem. Niisugust otsust tehes talitaksime aga ülekohtuselt, sest arvud väeosa tegelikust elust näitavad meile, et ka väeosa ülema võimuses ei seisa siin täielikku korda luua. Arvud ühest väeosast käesoleva aasta 10¹/₂ kuu vältel räägivad järgmist: 1) väljakäsituste eest, mis tehtud väeosa ülemast kõrgemate ülemate käsul, tuleb maksta tasuraha 173.725 mrk; 2) väeosa ülemast olenevate väljakäsituste eest — 34 925 mrk, ja 3) väeosale aasta peale määratud komandeerimiste krediit on kõigist 57 400 mrk. On vähemagi seletu- seta arusaadav, et väeosa ülemal siin igasugused võimalused tasakaalu loomiseks puuduvad, kui avatavast krediidist kaugeltki isegi niisuguste väljakäsituste

eest tasumaksmiseks ei jätka, mis tehtud väeosa ülemast kõrgemate instantside otsekoheisel käsul, rääkimata sellest, et väeosal enesel ka tarvidusi ametsõitudeks on oma sisemise elu korraldamiseks.

See „vana kuri“, mis on ajanud meid umbkotti, oleneb peajasjalikult väeosast kõrgemal instantsidest ja ka sellest, et ei ole antud senini keskasutuse poolt asja reguleerimiseks ainuski korraldavat juhtnööri, ega rõpashoidvat üldmäärustki, kui mitte arvata kaitsem. ksk. nr. 412 § 35 ja 138—1922a., mis asjasse osalt isegi rohkem segadust, kui selgust, on toonud.

Mulle võidakse ütelda, et meil on olemas „Riigi Teatajas“ avaldatud ametsõitude tasu-seadus ja muud ei ole enam tarviski. Mina aga ütlen vastuoksa: kaitsevæe jaoks on hädatarvilik eriline ametsõitude tasu-seadlus. Kaitsevæe elu erineb õige tuntuvalt tsiviil-ametasutuste tarvetest ja korrast. Ametsõitude tasu-seadus, mis tsiviil-asutustele otstarbekohane, ei ole seda meile mitte. Ei ole haruldased väeosade tegelikus elus juhused, kus jääd nõutult seisma küsimuse ees, kas väljakäsituse eest maksta tasu ehk ei. Ja et seda otsustada, peab hakkama asja vägisi ühe ehk teise liistu peale tõmbama, mis mõnikord kõrvaltvaatajale õige koomiline võib paista. Ühe selletaolise juhuse peale näitab O. K. „Sõduris“ nr. 44/45. Paremaks arusaamiseks näitame veel mõne üksiku umbsõlme peale: 1) kas maksta päevaraha ametsõitude tasu-seaduse järele laske- ja spordivõistlustele väljakäsitutele? Arutades, et sõit on sündinud ülemuse käsul, selleks on välja antud sõiduliter ja võistlused korraldatud kaitsevæe väljaõppe huvides, — ei saa olla

teist vastust, kui jaatav. Arutades küsimust aga niisugusest vaatepunktist, et võitjad on teatava tasu juba auhinna näol kätte saanud, sõdurite komandeerimine sündis komando korras, sõdurid võisid lähtekohast toidu-attestaadiga varustatud saada ja selle järele sihtkohas katalil olla ja et neil sihtkohas korter kasutada oli — siis on eitav otsus niisamuti põhjendatud, nagu jaatavgi. Eitav otsus ei käiks mitte ainult sõdurite kohta, vaid ka ohvitseride kohta. Ametsõitude tasu-seadus ei pane ohvitseride eesõigustatud seisukorda; järjekul, kui ei saa ühe ja samasuguse sõidu eest tasu sõdur, siis ei peaks seda saama ka ohvitser.

2) Kas maksta välja päevarahad ametsõitude krediitidest, kui väeosa saadab kaitsevälase teostama ainetesse, mille hinnad normeeritud ja kokkuhoid väeosa ökonoomiaks loetakse? Vormilisest küljest vaadates, tuleb jaatav vastus anda, sest seadus erandid ei tee. Sisuliselt asja kaaludes, oleks sarnane talitus aga väeosa ökonoomia summade suurendamine päevarahade krediidi arvel ja seega tuleks päevarahad öieti ökonoomia summadest tasuda. 3) Varustusvõime sellekohase seletuse järele tuleb päevaraha maksta sõidu kestvuse aja eest raudteel igal juhtumisel, kui sõit sünnib riigi kulul ja kestab üle 8 tunni, olgugi et väljakäsus ise niisuguste liikide kuulub, mille eest päevarahad ei makseta (näit. pikemaajalised juurekomandeerimised, sõidud pikemaajalistest kursustest osavõtmiseks jne.). Seadus aga üht ja samasugust väljakäsusid kahte ossa s.o. tasu alla kuuluvaks ja mittekuuluvaks ei jaota. Kaitsem. ksk. nr. 412 § 35—1922 a. järele tuleb tasuda päevarahadid ametsõitude tasu-seaduse järele kõigi väljakäsusid eest kohtutusse tunnistajate na is asjus, millega seotud kaitseministeeriumi huvid. Väljendus, „millega seotud kaitseministeeriumi huvid“ on aga niivõrd ebamäärane, et selle all võib mõista erandita kõiki asju, milles kaitsevälase süüdistatakse, kas hooletuses ametikohuste täitmisel, varguses, distsipliini rikkumises, riigivastases kihutustöös ehk muus, sest kõik niisugused juhused on ju seotud kaitseministeeriumi huviga, kui alati küll mitte ainelisega, siis vähemalt kaitseväge sisemise heakorra ja julgeolekuga. Sarnaste üksikute juhuste kohta kesk-asutustelt järelepärides, on harilikult sealt vastuseks saadud, et tunnistajate väljakäsusamine on sündinud asjus, millega seotud kaitseministeeriumi huvid. Sellest saab teha ainult ühte järeldust, et sõjakohtusse väljakäsusid eest tuleb tasu maksta ilma erandita väeosa krediitidest. See järeldus ei ole aga kooskõlas Sõjakohtupidamise seaduse § 1133, mille järele tasu tunnistajatele tuleb kohtu poolt tasuda. Et kohtu poolt maksetava tasu normid vähemad on ametsõitude tasu-seaduse järele maksetavatest normidest (sealegi kuuluvad need kulud sissenõudmisele süüdlaselt), siis on arusaadav, et siin ei ole mitte ainult ametsõitude krediidi ebaõige kulutamise tegemist, vaid ka riigile on kahju sünnitatud üleaste väljamaksmise näol. Sõjakohtupidamise seaduse § 1132 järele tuleks tasu ametsõitude tasu-krediitidest maksta ainult neile, kes väljakäsusid kohtusse kui süütegu juurdlenud ehk jälgimist algatanud isikud.

Need üksikud näited olgu selgituseks, kui hädatarvilik on kaitseväge eriline ametsõitude tasu-seadus, ehk vähemalt täielikumad juhtnöörid, mis praegu maksva tasu-seaduse kaitseväge elu iseäralustega kokkukõllasse viiks.

Mis eelpool öeldud kohtusse väljakäsusid päevarahade kohta, sedasama oleks ütelda ka sinna väljakäsusid ohvitseride ja kaitseväge ametnikkude sõidakulude asjus.

Ametsõitude tasu-seaduse järele maksetakse ümberpaigutatavale erakorraliste kulude katmiseks tasu poolekuu palga suuruses. Ei saa oletada, et seda tasu on õigustatud saama ka need, keda ümberpaigutatakse omal palvel. Ei Korraldusvalitsuse tele-

grammis ega ka Kaitseministeeriumi käsukirjas harilikult aga millalgi ei nimetata, kas üleviimine sündis teenistuse huvides ehk omal palvel või soovil. See võimaldab tasu saamist ka neile, kes selleks ei ole õigustatud. Sama seaduse järele on üleviitav õigustatud erakorralist tasu vanast teenistuskohast avansina ette saama. Varüli käsk nr. 1 s. a. nõuab kõikide võladokumentide ärakustutamist järgmise kuu esimeseks päevaks. Erakorralise tasu avansi-dokumendi aga järgmise kuu esimeseks päevaks võimalik kustutada ei ole. Väeosad on siin pandud kahe tule vahele: ühelt poolt lubab ametsõitude tasu-seadlus erakorralist tasu avansina välja anda, teiselt poolt ei võimalda aga Varüli käsk seda tegelikult teostada.

Et meil ametsõitude kulud tõesti ebanormaalselt suured on, siis tuleks selle ala põhjalikuma korraldamise peale tähelepanu pöörata. On vähe sellest, et ainult manitseda väljakäsusid kokkuhoidlik olla. Niisugused üldlausetes antud manitsused jäävad ikka hüüdjaks hääleks.

Minu arvatsse tuleks mainitud ebanormaalsuste kõrvaldamiseks järgmist teha:

1) Kaitseväge tarvis väljatöötada eriline ametsõitude tasu-seadlus. Kui seda soovitavaks ei peeta, siis maksva ametsõitude tasu-seadluse tõlgitsemiseks kaitseväge elu iseäralduste kohaselt välja anda tarvilikud juhtnöörid ühes üksikasjade loetlemisega. Tervikuse mõttes oleks erilise seadluse andmine otstarbekohasem.

2) Kõrgematel instantsidel enne niisuguste korralduste andmist, mille täitmine on seotud väljakäsusid väeosast, alati asja sellest küljest kõige tõsisema kaalumise alla võtta, kuidas oleks võimalik ülesandete kõige vähemate väljaminekutega teostada. Senini ei ole see alati nii olnud. On nii mõnigi kord väljanõutud inimesi väeosadest läbirääkimisteks niisuguseis asjus, mida oleks väga hästi võinud ära öendada ka kirjalikult; on ühe ja sama koosseisuga komisjoniüle kohuseks tehtud täita mitmesuguseid ülesandeid mitmesugustes eri-asukohtades, olgugi et oleks võinud piirduda ainult ühise esimehega, kuna liikmed oleks igas linnas võinud uued olla — sel teel oleks kokkuhoitud liikmete päevarahad ja sõidukulud; on tehtud väljakäsusid ajal, millal põhjalik ülesandete täitmine võimalik ei olnud ja selle tõttu väljakäsusid uuesti korrata tuli. Arvan, et peaks aitama nendest näitustest. Nad on võetud tegelikust elust ja räägivad selget keelt.

3) Kõrgematel instantsidel alluvatelt väeosadelt väljakäsusid nõudes, arvestada viimaste krediitivõimalusega. Krediidi puudusel aga ära näidata kulude katmise allikad. Vastasel korral satume ka edaspidi sarnasesse umbkotti nagu praegu oleme — inimesed on õigustatud tasu saama, kuid ei saa.

4) Nõuda väeosadelt kõrvalkaldumata valju kontrolli selle üle, et päevarahade alla kuuluks ainult nii palju päevi, kui ülesandete täitmiseks tegelikult ära kulub ja hädatarvilik oli. On õige sagedaseks nähtuseks, et väljakäsusid ajast kasutatakse mõni päev kas kodus viibimiseks, ehk muude isiklike asjade ajamiseks sihtkohas.

5) Piirata viimase võimaluseni juurekomandeerimisi. Kui see aga möödapääsemata, siis selleks ärakasutada esimeses järjekorras ühes ja samas linnas asuvaid väeosasid.

6) Ümberpaigutatuste telegrammides ja Kaitseministri käsukirjades alati äratähendada, kas ümberpaigutatud teenistuse huvides, või ümberpaigutatava enese palvel ja soovil.

7) Esialgselt, kuni p. 1 mainitud erilise kaitseväge ametsõitude tasu-seadluse väljatöötamiseni, teha korraldus, et väeosa poolt muretsetavate ainetega, (millede

hinnad normeeritud ja kokkuhoid ökonoomiaks loetakse) soetamisega seotud veokulud raud- ja veeteel ning päevarahad saaksid ökonoomia summadest välja makstud; täiendada Kaitseministri käsukirje nr. 138 ja 412 § 35—1922 a. nõnda, et ei oleks vastolusid käsukirjade, tegeliku elu ja teiste seaduste vahel.

8) Nõuda väeosadelt kategooriliselt väeosa omal algatusel tehtavate väljakäsituste piiramist viimase võimaluseni, selle täitmist ühtlasi kontroleerides.

Et iga mark kokkuhoidmist väärrib, siis tuleb luua kindel, ühtlane ja arusaadav kord, et keegi arusaamatusega end vabandada ja millegiski kõrvalekalduka ei saaks. Ei ole meil loota millalgi võimalusi selleks, et saame teha väljaminekuid nii suure ulatuses, nagu seda ilma põhjalikuma kaalutlemiseta heaks arvame. Peame püüdma sinnapoole, et sarnaksime riigisummade tarvitamisel „ihnuskoile“, kes enne marga väljaandmist seda kümme korda näpude vahel veeretab.

M. P.

Vaimude vallas.

(Jutustus.)

Tallinnast Tartu sõitev reisijaterong liikus hariliku kiirusega läbi öö pimeduse. Kuuldus vaid veduri ähkimist ja vaguni rataste uinutavat raputamist. Väheldane elektri valgustus jättis öötsuvate vagunite ruumid poolämarusse. Sõitjaid oli hõredavõitu, iseäranis II klassi vagunites, kus kupeed päris tühjad olid.

Ühes II klassi vaguni kupees istusid kaks sõjaväelast elavas jutuajamises. Nad olid juba pikemat aega vaieldud unenägude ja nende tähenduse üle.

Vanem sõjaväelane, umbes neljakümne aastane kolonel, kelle rinda kolm vabadusristi ehtsid, pooldas unenägude tähendust. Noorem sõjaväelane, akselbantidega kaunistatud kahekümneviie aastane kapten, eitas aga seda täiesti.

— Nii siis, Teie unenägude sisse ei usu? — küsis kolonel lühikese vaikimise järele.

— Ei, sugugi mitte, sest sellel puudub igasugune teaduslik alus, — oli kapteni kategooriline vastus.

— Aga siiski on asju olemas, mille saladusse meie mõistusega tungida ei suuda. Ma pole mitte akadeemia kodanik, vaid lihtne sõjamees. Ei suuda sellepärast seda küsimust teaduslikust seisukohast valgustada. Kuid võin küll elust võetud näituste varal tõendada.

— Oo, kui palju räägitakse meil igasuguseid imelikke juhtumisi elust, kuid kes võib nende kõigi tõsiduse sisse uskuda, — vastas kapten veidi kõrgilt.

Koloneli nägu muutus tõsisemaks.

Noor sõber, — sõnas ta, — mitte sellest ei mõtle mina Teile rääkida, mida teiste käest olen kuulnud, vaid sellest, mis ise ühe lühikese suve öö jooksul läbi elasin.

Kapten sai tähelepanelikumaks. Koloneli tõsiselt öeldud sõnad olid tema tooni alandanud, kui ta vastas:

— Palun väga, härra kolonel! Kuigi Teile juba ette ütlemata pean, et minu vaade sarnaste asjade peale täiesti muutmatu on. —

— Nii arvasin ka mina enne seda sündmust, millest Teile praegu jutustada kavatsen. Aga minu kindel arvamine muutus ühe öö jooksul. Ma ei looda küll mitte, et Teiega täna samuti sünnib. Ei, selleks oleks tarvis Teil isiklikult sedasama läbi elada, mis mina tookord läbi elasin. Kuid küllalt oleks juba sellest, kui minu jutustus Teid asja üle järelemõtlemata paneb ja Teie oma kindla vaate selles asjas revideerimise alla võtate.

Kapten noogutas heakskiitvalt peaga.

Kolonel toetas ennast mõnusamalt sohva nurka ja algas.

— Lugu sündis vabadussõja päivil. Mina juhatasin siis X. rügemendis pataljoni. Sama pa-

taljoni esimese kompani ülemaks oli minu parem sõber leitnant L. Tuttavaks sain mina leitnant L.-ga alles vabadussõja päivil. Meie sõprus sines sõjapäivil lahingu väljadel. L. oli vapper ohvitser ja hea seltsimees. Temaga koos mõõdasaadetud päivi mäletan mina alati heameelega.

See oli augusti kuu algul 1919 a., mil võitlesime Marienhauseri all. Terve päeva jooksul tungis pataljon õnnetumalt vaenlase kindlustatud seisukohtade peale. Meie kaotasime palju mehi, kuid õhtuks pidime ikkagi oma endistele seisukohtadele tagasi minema. Võitlus võõral pinnal ja vaenlase arvuline ning ka tehniline ülekaal olid meie kaotuste peapõhjused.

Iseäranis suured olid esimese kompani kaotused. Omaks suureks kurvastuseks kuulsin, et ka kompani ülem, minu parem sõber leitnant L. puudus. Kogusin tema üle kohe teateid, ent põhjalikult midaagi ei saanud. Mõned olid teda lahingväljal haavatuna näinud, kuid kuhu tema lõppudelõpuks jäi, ei teadnud keegi ütelda.

Sidumise punkti toodud langenute ja haavatute hulgas teda igatahes ei olnud. Ka videvikus lahinguväljale otsima saadetud sanitarid ei leidnud teda sealt.

Võis ainult oletada, et leitnant haavatuna vangi langes. . .

Kui mina selle järele hilja õhtul küünla tule valgusel metsavahi majakeses rügemendi ülemale aruannet pataljoni päevase tegevuse üle kirjutasin ja parajasti sellele kohale jõudsin, kus esimese kompani ülema kadumaminekust nimetasin, — jäi minu käsi tahtmatult peatama ja mu mõtted koonduisid kadunud sõbra peale.

Tõesti, kahju oli temast! Oli lõbus seltsiline ja minu parematest sõpradest. Saime temaga ilusasti läbi. Alles eelmisel õhtul viibisime rõõmsalt koos. Kui ruttu kõik muutuda võib! . . .

Nõnda mõtiskledes nägin, et uks järsku lahti läks ja sisse astus minu kadunuks peetud sõber, esimese kompani ülem leitnant L. Tema nägu oli kahvatanud ja juuksed sassis. Vaaruvate sammudega astus tema minu poole ja ütles tasase, kuid kurva häälega:

— Tere õhtust, sõber! Tulin sulle külla. —

Ta ulatas mulle oma kää, mis oli jääkülmal. Arvasin selle põhjuseks viluda öö olevat. Pakkusin sõbrale istet ja olin väga rõõmus tema tuleku üle.

Sõber ei võtnud pakutud istet vastu, vaid jäi seisma. Ta vaatas minu otsa mureliku pilguga ja ütles:

— Mul on vähe aega; pean jälle minema. —

Arvasin, et sõber oma kompani juurde ruttab, mis ka loomulik oli, sest et teda seal oodati. Ei

tahtnud teda sellepärast pikemalt kinni pidada, kuid palusin siiski jutustada, kus ta kõik selle aja viibis, mil teda taga otsiti.

Selle peale astus sõber minule mõned sammud lähemale ja ütles:

— Selleks ma siia tulingi!

Ja siis jutustas sõber:

— Pärast seda, kui kuul mind õlast tabas, jäin esialgu lahinguväljale edasi. Varsti tundsin aga vere kaotuse tõttu nõrkust ja ei suutnud enam omadega sammu pidada, mille tõttu nendest ka maha jäin. Otsustasin siis sidumise punkti minna. Üle välja sammudes, kui olin jõudnud selle üksiku suure pärna juurde, kus eelõhtul käisime lahingu välja uurimas, langes puust suur granaatidest purustatud oks minu peale ja mattis mind oma alla. Seal viibisin kogu selle aja. Kuulsin küll, kuidas pärnast mitu korda mööda käidi, kuid minu juurde ei tulnud keegi. Tahtsin appi hüüda, aga ei saanud sõna suust. Olin meelegeitel! Ent lootus ei kustunud siiski täiesti. Teadsin, et minul on olemas üks hea sõber, kes mind iialgi maha ei jäta.

Nende sõnade juures tuli leitnant minule veel ligemale.

— Ja see oled Sina! Sind ootasid ma kogu selle aja, kuid ka Sina ei tulnud!

Samal silmapilgul helises minu laual telefon. Rügemendi ülem küsis täiendavaid teateid esimese kompani ülema kohta. Teatasin rügemendi ülemaale asja käiku ja lisisin rõõmuga juurde, et leitnant L. praegu isiklikult minu juures viibib. Pärast telefoni kõne lõppu tahtsin oma sõbraga edasi rääkida, kuid tema oli vahepeal minema läinud . . .

Jätkasin pataljoni päevase tegevuse aruande kokkuseadmist. Nüüd tuli seda muuta ja nimelt neis teadetes, mis esimese kompani ülemasse puutusid, sest tema oli ilmunud.

Kuid imelik! Jälle peatas mu käsi ja ma vajusin mõtetesse. Sõbra kuju kerkis minu silmade ette. Ta nägi nõnda imelik välja! — Miks ta ometi nõnda ruttas? — mõtlesin endamisi.

Samal ajal avanes uks ja sisse astus uuesti minu sõber. Tema parem õlg oli verine. Ta sammus otse laua juurde, pani oma käe minu õlale ja ütles:

— Sõber, sa tead, kus ma olen. Tule ja aita mind!

Ütles ja läks . . .

Hüüdsin talle järele, kuid asjata. Ta kadus ette tuppa. Tõusin laua juurest üles ja läksin temale järele.

Eestoaas asusid telefonistid ja käskjalad. Nad olid kõik selle aja toas viibinud ja tõendasid, et mitte keegi eesruumist läbikäinud ei ole. Küsisin järele esimesest kompanist, lasksin igalt poolt otsida ja järele pärida, kuid keegi polnud leitnanti näinud.

Teist sissekäiku minu tuppa ei olnud. Kust kaudu ilmus leitnant minu juurde ja kuhu tema võis kaduda? See oli mulle tookord mõistatuseks.

Pärastpoole katsusin omale asja sellega seletada, et laua juurde tukkuma olin jäänud ja und nägin. Aga veel praegu, kui selle sündmuse peale tagasi mõtlen, näen selgelt sõbra kurba pilku, tunnen oma õlal tema külma kätt ja kuulen paluvat häält: „Tule ja aita mind“.

Rõhutud meeleolus istusin seekord omas toas küünla tule valgel ja katsusin asja üle selgusele jõuda.

Millegiga ei suutnud juhtumist seletada. Olin kindlasti veendunud, et leitnant minu juures käis.

Kuid mil viisil võis see sündida!

Üksikut suurt pärna seal välja peal, millest sõber mulle jutustas, tundsin väga hästi. Lahingu eelõhtul käisin seal kompani ülematega, kelle hulgas ka leitnant L. oli, maastikku uurimas.

Seekord ei uskunud mina ei nägemuste ega ka unenägude sisse ja sellepärast tõrjusin kindlasti eemale igasuguse mõtemõlgutuse, mis sündmust selles valguses selgitada püüdis.

Aeg ligines keskõöle ja küünal — lõpu poole. Ma ei näinud tema kustumist, sest kui ärkasid, valgustas ainult kuu minu tuba. Ent seda silmapilku ei suuda ma iialgi unustada. Tundsin oma õlal sõbra külma kätt ja kui sinna poole vaatasin, nägin teda jälle enda kõrval seisvat.

Kahvatum ja verisem nägi ta kuuvalgelt välja.

— Sõber! — sosistasid tema huuled, — tule kohe üksiku pärna juurde, sest ma suren!

Nagu ussist nõelatud, hüppasin mina karjatades toolilt püsti.

Eestoaas kuuldi minu hüüdu. Toodi kohe tuld. Toas ei olnud kedagi.

Nüüd ei kaalunud mina enam olukorda, vaid tormasin kui meeletu lagedal väljal üksikult kasvava hiigla pärna juurde . . .

Ja seal lamas mürskidest purustatud suurte okste all minu kallis sõber.

Vabastasin teda okste kattedest.

Kuu tuli parajasti pilvede tagant välja ja valgustas heledasti tema nägu. Sõbra silmad olid kinni ja õlast nõrgus verd.

Ma hüüdsin teda nimepidi.

Ta avas korraks oma silmad ja mind nähes vilksatas rahulik naeratus üle tema huulte ning vaevalt kuuldavalt ütles ta:

— „Sind ootasid ma kogu selle aja!“

Need olid tema viimased sõnad . . .

Küll lasksin kohe arsti kutsuda, kuid see võis ainult minu sõbra surma konstateerida.

Kolonel lõpetas. Tekkis vaikus.

Järsku kostis hele vile. Rong peatas Tartu vaksalis.

Kolonel tõusis pikkamisi püsti, riietas ennast, soovis kaptenile head reisu ja lahkus rongilt.

Kapten jäi üksinda ja sügavasse mõttesse vajunult kupeesse istuma.

J. J.

Autotranspordi mõjuavaldamine taktika peale.

(Lõpp.)

E. Saposhnikovi arvates kujutab see väikse väeosa poolt autotranspordi abil kiiresti ja ootamata teostatud rünnak täiesti uut ajajärku taktika alal. Baseerudes autotranspordi eduka kasutamise peale ilmasõjas ja Poola-Vene sõjas, teeb N. Saposhnikov

järgmised järeldused autotranspordi tähtsuse suhtes:

1. autotranspordi kõrgemate väejuhtide käsutuses seismine kindlustab tagavarade kiiret ümberpaigutamist, mis omalt poolt võimaldab laialiste rinte kaitsemist väikeste jõududega.

Lennuluure, mille hoolsa vaatlemise eest ei suuda enamvähem suured vaenlaste väed end mitte varjata, annaks õigel ajal teateid vaenlaste liikumistest.

Lahingu kogemused Prantsuse rindel sellel alal tõendavad, et küllalt oli teadete saamisest vaenlaste liikumise üle 1½ päeva teekonna kaugusel Prantsuse rindel — et 100 klm kaugusel olevaid tagavarasid ümberpaigutada.

2. Autotransport lubab tagavarasid ümberpaigutada stgavas seljataguses, väljaspool lahingumuljet ja väljaspool kaugelaskjate kahurite ulatust, mis võimaldab reservidele enam soodsaid ja rahulikke elamis tingimusi. Selle tagajärjel ilmuksid reservid rindele rohkem väljapuhanult, olles võimelisemad arendama vaenlaste tagajaamist.

3. Heade teede juures võimaldab autotransport märksa kiiremalt, kui ratsväega, anda hoopisid vaenlaste sügava seljataguse pihta; ühtlasi võimaldaks autotransport ka vaenlaste seljataha tungivatele väeosadele suuremat tulejõudu, kui seda ratsaväel on.

Toidumoona raskus lasuks niisugusel korral mitte ratsahobuse seljale, vaid masina peale, mille kasulik tegevus on hoopis suurem ja produktiivsem, kui hobusel.

4. Vaenlaste seljatagune muutuks hoopis tunde-likumaks, kui ta senini oli, sest nüüd võib ta sattuda suuremate jõudude hoopide alla; võivad järsku ilmuda mitte niisugused väikesed autokolonnid, kui Kovel'i juures, vaid terved diviisid kahuriväega.

5. Sellel, kelle käsutuses on autotransport, oleks alati võimalus suuremaarvulisi vägesid koondada vaenlaste vastu, olles seal juures arvuliselt isegi nõrgem oma vaenlastest.

6. Autotranspordi arenemisel oleks eriline tähtsus niisuguses riigis, kus vähe raudteid ja olemasolevad raudteed väikese läbilaske võimega on ja seal, kus sõjategevuspiirkond on suur rinde laiuse ja sügavuse poolest.

Kõigi autotranspordi kasulikkude omaduste juures on temal siiski üks nõrk külg, mis niivõrd mõjuv, et ta autotranspordi kasutamise võimalusi võib paraliseerida, see on — heade teede vajadus.

Kuid kui võtta 4—5 korpusest koosneva armee rinde ja arvestada, kui palju voorisid liikusid selles piirkonnas rahuajal, siis ulataks see arv isegi suurema rahvatihedusega raioonides vaevalt 1000-ni; sõjaajal aga niisuguses armee raionis liiguksid kuni 40.000 voori, mille tagajärjel muidugi kõik teed suuremat remonti nõuaks, sest muidugi ei peaks maanteed vastu niisuguste määratumate vooride liikumistele. Autotranspordi kasutamine aga tooks seal rea soodustusi, sest iga veoauto võtaks oma peale raskuse, mis võrdub 5 sõja voorivankri koorma raskusele; hobuste toidumoon kaalub märksa rohkem kui automasinat põletisained ja peale selle automasinad liiguvad 3—4 korda kiiremini, kui sõja voorivankrid.

Autori tõendusel olevat ta väga rõhutatud tundega lugenud Moskva „Istvestijas“ sellest väikesest veoauto arvust, mida nõukogude autotööstus võiks lähema 3 aasta kestvusel valmistada; punaväe huvi pidavat tungivalt nõudma selle normi suurendamist. Autori arvates oleks tarvis meelde tuletada Vene 2. armee seisukorda ilmasõjas Lodzi all, kus kindr. Mackensen Vene vägesid ümberhaarav kolonn läbi lõikas viimaste Lodzi-Varssavi vahelise (Lodzi-Bresino-Varssavi) raudteeliini, mille kaudu täiendati 2. armee toiduga laskemoona tagavarasid. Sel korral oleks 2. armee võinud jääda täitsa ilma kahurmürskideta, — sest armee kahurbaas asus Varssavis, — kui üks autokompani poleks neid mürske mitte ühe ööpäeva jooksul mööda Varssavi-Groitsõ-Nowoje-Mjasto-Opotshno-Petrokovi-Seradei-Lodzi maanteed juurde toonud, läbi- sõites umbes 200 klm.

N. Saposchnikov arvab, et autotranspordi vahendite arv peaks vastupidiselt proportsionaalne olema armee käsutuses olevate raudteeliinide arvule ja nende läbi-

laskevõimele; vastupidisel korral võiksid vaenlaste lennu vägi ja autotransport mitmesuguseid üllatusi tuua. Valve korraldamisel niisugusel juhtumisel, kus on oodata vaenlaste vägede ümberpaigutusi autotranspordi abil, tulla erilist tähelepanu pöörata sarnaste teede ümbruskonna kaitse peale, kus on kujunenud kitsastikud sildade, soo- ja metsateede näol. Valveosade väljasaatmisel tähendud teede raioonidesse tulla arvesse võtta vaenlaste kaugust, mitte määrustikus tähendud päeva-teekondade järele, vaid arvestades vaenlaste liikumise võimalusega 15-ne kilomeetrilise kiirusega tunnis, kui teed üldse lubavad veoautode liikumist.

Nagu ülaltoodud N. Saposchnikovi artikli väljavõtetest näha, hindab ta õige tõsiselt autotranspordi tähtsust lahingutegevuse suhtes.

Ka mõned muud Nõukogude asjatundjad pühendavad suurt tähelepanu auto- ja traktoriasjanduse arenemisele Nõukogude Liidus.

Tegelikult aga on auto- ja traktoriasjandus Nõukogude Venes veel algatusele, sest vilets majandusline seisukord ja rahva madal kultuuriline tasapind takistavad märksa selle asjanduse edukat arenemist. Praegu Nõukogude Venes funktsioneerivad enamvähem mõned autotehased ja mitmed traktori tehased, kuid nende produktioon pole veel kuigi suur. Viimaste aastate kestvusel on ka väljamaalt Venemaale suuremal arvul autosid ja traktoreid sisse veetud. Seda sissevedu tahetakse nüüd piirata ja peatähelepanu pöörata vastava kodumaa tööstuse produktiooni tõstmisele peale. Autotööstuse ja transpordi arenemise huvides korraldakse autode ja mototsiklide võistlusi.

Autoühenduse arenemiseks ergutatakse Nõukogude Venes auto ühenduste korraldamist. Eriline sõja-autotransport on Nõukogude Liidus ka veel loomise ajajärgus. Seni on moodustatud mõned autotranspordi eri-väeosad ja igas küti diviisis autokompanid. Tehetakse katseid traktorite kasutamise alal kahurite mokaanilise veoabinõuna. Iseäralist tähelepanu on pööratud punaväe ülemjuhatusel poolt riigi autotranspordi vahendite arvestusele rahuajal (mobilisatsiooni otstarbel). Sellel alal on avaldatud vastavad erimäärused Nõukogude Liidu keskvalitsuse poolt. Peale selle on vastavate sõjaväe valitsusorganide poolt väljatöötamisel autotranspordi mobilisatsiooni üldised põhiaalsed.

Ka meie riigivalitsuse ja kaitseväge juhtivate ringkondade poolt oleks soovitav suuremat tähelepanu pühendada autotranspordi arenemise küsimustele meie rahva ja riigi majanduskultuurilistes ja sõjalises kaitse huvides. Samuti oleks soovitav meie kaitseväge ajakirja „Sõduri“ ja seltskondlise poliitilise ajakirjanduse veergudel põhjalikumale arutusele võtta autotranspordi loomise ja korraldamise võimalusi vastavalt meie kodumaa oludele. Selle küsimuse igakülgnel selgitamine ja populariseerimine võiks märksa elustada ka meie kodumaa ühenduste ja sildade korraldamise küsimust. On ju kõigil meil teada, kui võrd viletsas seisukorras praegugi veel on meie postmaanteed, küla- teed ja sillad. Iga kultuurriigi elementaarsemad huvid nõuavad aga tungivalt esimeses järjekorras korralik- kude ühenduste loomist ja nende hoolsat korrahoidmist. Sellel alal on meil veel palju tööd ja vaeva ees. Arusaadav, et meie rasketes majanduslistes oludes pole sugugi kerge üle õõ suuri parandusi meie teede seisukorras luua, kuid kindlal tahtmisel ja kavakindla püsiva tööga suudame omale ka vastavaid ühendusteid luua, mis omalt poolt võimaldaks meile tõsisemalt asuda korraliku autotranspordi kujundamisele, tõstes sellega kõrgemale järjele meie rahva kultuuri ja riigikaitset.

Mõlemad puudutatud küsimused on täitsa aktuaalse tähtsusega meie rahva majanduskultuurilise arenemise ja julgeoleku suhtes ja seepärast väärib elavamalt tähelepanu.

M.

Lühikene ülevaade tankidest Eestis.

Tankid on liitlaste — inglaste ja prantslaste ilmasõjaaegne suursünnitus. Nende tähtsus tuleviku sõjas, ilmasõja kogemuste järele, on igapäevale niivõrd selge, et selle peal pikemalt peatuda pole vististi tarvidust. Ilmasõja lõpuaastatel olivad tankid juba terve Lääne väerindel jalgväe alalised lahingkaaslased. Ei tulnud ette pea ühtegi tõsisemat lahingut, millest tankid mitte aktiivselt poleks osa võtnud ja seda alati suure eduga. Võib julgesti öelda, et tankid omale mõõdunud ilmasõjas jäädava aukoha teiste sõjariistliikide seas omasid.

Tankide erilist tähtsust ja hädatarvilikkust lahingväljal vääriliselt hinnates ja aru saades, et tuleviku sõdades nende järele tungiv tarvidus tõuseb, on pea kõik nii suur- kui ka väikeriigid, oma sõjavägesid püüdnud võimaluste piirides tarvilise hulga tankidega varustada.

Ka meil Eestis on sarnane väeosa olemas. Tema tekkimise ja arenemise üle lühikest ülevaadet anda ongi käesoleva artikli ülesanne.

Meie vabadussõjast tankid osa ei võtnud. Neid ei olnud kummagil sõdival poolel — ei meil, ega ka Nõukogude Venel. Mõlemil puudusivad ka mehed, kes oleksid osanud tankidega ümber käia ja neid lahingusse viia.

Õlguigi, et liitlased meile sõjalise varustuse muretsemise abiks olivad, ei annud nad tanke meile tarvitamiseks. Arvatavaks põhjuseks oli asjaolu, et neil puudus usk meie sõjaväe tublidusse. Ainult Põhja-Lääne armee juhatusel läks korda mõned tankid, ja nimelt Inglise „M. V.“ — 8 tk. ja Prantsuse „Renault“ tüübilisi 4 tk., liitlastelt peale pikemaajalist pealekäimist saada. Tankid jõudsid päralt Põhja-Lääne armee käsutusse natuke aega enne õnnetumalt lõppenud suurt pealetungi Gatschina sihis, missugusest operatsioonist ka tankid pidid osa võtma.

Et tankid Põhja-Lääne armeele võrdlemisi õige halvas seisukorras üle anti, siis kulus tükk aega enne selleks ära, et neid korda seada. Ühtlasi oli tarvilik ka meeskonda välja õpetada, mida ühes tankidega kaasasõitnud 6 inglise ohvitseri juhatusel kiires korras püüti teha. Pealetungi alguspäevaks said korda ainult 4 suurt Inglise tanki ja 4 „Renault“, missugused mõnest lahingust punaväe vastu ka osa võtsid. Sealjuures oli nende edu igakord väga suur. Armeede hooga pealetungile järgnes aga veel kiirem taganemine, mis viimaks väga katastroofiliselt lõppes. Suure vaevaga suudeti tankisid vangilangemise eest päästa.

Põhja-Lääne armee likvideerimisel palus meie kõrgem väejuhatust liitlastelt luba neid tanke üle võtta, millele osaliselt vastu tuldi. Osa Põhja-Lääne armeel tarvitada olevatest tankidest, ja nimelt 4 Inglise tanki „M. V.“ ja 2 Prantsuse „Renault“ lubati meile, kuna ülejäänud 4 Inglise tanki Latviale ja 2 „Renault“ Soomele anti. Kohe selle järele asuti Sõjavägede ülemjuhataja käskkirja nr. 770, 23. novembrist 1919 a. põhjal n. n. tankide klassi vormeerimisele. Tankide klassi tegelikuks vormeerijaks Tagavaravägede ülema järelevalve all määrati kapten Hans Vanaveski. Vormeeritava tankide klassi asukohaks määrati Baltiski, kuhu ka Põhja-Lääne armee üksik tankide pataljon kapten Schischko juhatusel väerinnalt evakueeriti. Et ülemjuhatusel kavatsus oli tanke kiires korras lahingüksuseks ümber moodustada, varustades neid Eesti meeskondadega, ja väerinnale saata, selleks komandeeriti tankide klassi juurde väerinnalt terve rida ohvitseri ja sõdureid tankiasjanduse äraõppimiseks. Tankide saabumisel Baltiski alati kohe õppusi, kusjuures õpetajateks Põhja-Lääne armee mõned ohvitserid ja Briti kapten Shaw olid. Et vahekord venelastega mitte kõige parem ei olnud, siis oli märgata õpetajate külmust ja loidust asja vastu. Tuli ette

iseigi juhtumine, kus venelased kategooriliselt tank „Renault“ õpetamisest ära ütlesid, põhjendades sellega, et neil puuduvat selleks Prantsuse missioonist vastav luba. Alles pärast suuri sekeldusi sai asi lahendatud. Ei aidanud siis muu nõu, kui õpilased hakkasid tanke omal algatusel ise igakülgselt uurima.

Tuleb eriliselt alla kriipsutada seda suurt energiat, mida avaldasid äsja väerinnalt tulnud ohvitserid ja sõdurid, kellest suur osa vast ainult siin mootori ligemalt nägivad. Selle peale vaatamata, et majandusline külg alles vormeeritud tankide klassis õige nõrk oli, vastavatest õpiabinõudest ja ruumidest rääkimata, et puudusid isegi kõige hädatarvilikumad tööriistad, väljaarvatud vast ainult väljaääs, mõned tangid, haambrid ja viilid, — tehti ennastsalgavalt tööd. Tankide juures tarvilikud remonttööd tehti peo vahel ära. Osad võeti lahti, puhastati, määrati, ja mis tarvis oli, sai isegi parandatud. Millegipärast olivad nii venelased, kui ka eeltähendatud inglase arvamisel, et neist tankidest peale niisugust „käperdamist“ enam asja ei saagi. Suur oli aga nende imestus, kui õpilased mõne aja pärast tankid jälle kokku panivad ja need sealjuures täitsa korras osutusid. Vabal ajal uurisid õpilased saadaval olevat sellekohast võõrakeelset erikirjandust, tehti tõlkeid jne.

Vahepeal lõppes aga vabadussõda. Nii jäivadki tankid vabadusvõitlusest kõrvale. Sõjavägede ülemjuhataja ksk. nr. 1124, 23. veebruarist 1920 a. põhjal vormeeriti Tankide klass Tankide pataljoniks ümber, mis koosnes ühest rasketankide kompaniist ja kahest kergetankide rühmast. Prantsusmaalt osteti terve rida tanke juurde. Ühes nendega tulid Eestisse ka Prantsuse sõjaväe allohvitserid-instruktorid, kelle juhatusel kergetankide ehituse ja ümberkäimise viise täielikult tundma õpiti.

Kuid Tankide pataljoni iga ei olnud kuigi pikk. Algas ületõuline väeosaade kokkutõmbamine ja sõdurite demobiliseerimine. 1-st juulist 1920 a. loetakse pataljon Tankide kompaniiks, mille esialgseks asukohaks määrati Iru küla ja pärast Tallinn. Kompani koosseis oli võrdlemisi väike; puudus isegi iseseisev majandus, mis tõttu kompaniil alalise majanduslise kitsikuse tähe all tuli tegutseda. Äärmiseni kokkutõmmatult ei suuda kompani enam seda olla, mida ta peaks olema. Alguses nii intensiivselt alanud töö hakkab järk-järgult kitsendatult tegevusvõimaluse tõttu soiku jääma. Suure vaevaga suudetakse ainult hädatarvilik jooksev remont lahingmasinate juures läbi viia. Suurem osa tanke aga kipub vägisi ladudes ära roostetama. Tegelikult võrdus kompani, kui tehnilise lahingüksuse väärtus — nullile.

Riiki juhtivates ringkondades jõutakse aga vahepeal ikka selgemini arusaamisele, et meil Eestis, silmaspidades võrdlemisi väikest rahvaarvu, tuleks eriliselt tähelepanu juhtida tehniliste väeosaade peale. On ju loomulik, et ainult tehniliselt hästi varustatult suudame ka väiksearvulise sõjaväega vaenlasele väärilist vastupanu avaldada ja teda isegi võita. Võimaldab ju tehniliste sõjaabinõude lahingväljal tarvituselevõtmine suurt elavjõu ökonomiat. Tarvidus suurema ja parema tankide organisatsiooni järele kujuneb päev-päevalt suuremaks, kuni mõõdunud aasta suvel kompani ümber vormeeritakse Auto-tankide divisjoniks, mille koosseisu ka soomusautode kompani üle tuuakse. Siit peale algab uus ajajärk, mis elavalt tuletab meelde tankide klassi ja pataljoni aegu. Ehk küll siingi majandusline nappus sageli valustasti end tunda annab, avanevad aga selle vastu avalast võimalused kõige intensiivsemaks tööks. Kõigepealt asutakse tankide materjalosa korda seadmisele, mille peale õige palju tööd ja vaeva ära kulutatakse, enne kui nad lahingvõimelisteks saavad. Selle järele alatakse töökoja korral-

damist. Et senini töökojas ainult kõige primitiivsemad üksikud masinad ja tööriistad olemas, ja et ka vastavad rahasummad töökoja sisseseadmiseks puuduvad, enam-vähem täieliku sisseseadega töökoda aga hädatarvilik on, — siis otsitakse ja korjatakse ladudest seisma jäänud ja vanarauana müügile määratud prahi seast enam-vähem kõlbulikumad masinad ja tööriistad kokku, parandatakse neid ja seatakse töökotta üles. Nähtud vaeva tagajärg on — eeskujuliku sisseseadega töökoda, kus kõik divisjonis ettetulevad remonttööd võimalik on ära teha.

Paralleelselt organiseerimistööle algab ka intensiivne töö noorte tankistide ja motoristide kasvata-mises ja väljaõpetamises. Eeskujulikult sisseseatud ja tarviliste (suuremalt osalt oma töökojas valmistatud) õppeabinõudega varustatud klassides omavad tankistid tarvilisi teoreetilisi ja tehnilisi teadmisi. Töökojas õpetatakse õpilasi kõiki ettetulevaid tarvilisi remonttööd iseseisvalt tegema.

Juba möödunud sügisel võtavad tankid esimest korda enam-vähem suuremaulatuslistest manöövrimest

osa, kusjuures nende tegevus kaitsevæe osades eriti suurt huvi tanki vastu esile kutsus.

Käesoleval suvel korraldati laagris õpesõidud, manööverdamise- ja laskeharjutused. Peale selle võt-sid tankid osa Sv. Ühendatud Õpeasutuste üksustega tervest reast lahingharjutustest, missuguste eesmärgiks oli: 1) tutvustada meie sõjavæe tulevast kaadrit tanki lahingomadustega ja 2) harjutada tankide ja jalgvæe omavahelist koostöötamist lahingus.

23. novembril s. a. pühitses Auto-tankide divis-jon oma esimest aastapäeva. Seks päevaks sai täis viis aastat sellest ajast, kui alus pandi esimesele tan-kide üksusele — Tankide klassile. Selle võrdlemisi lühikese aja jooksul, eriti aga esimesel ja viimasel aas-tal, on palju tööd ära tehtud.

Meil on juba terve rida hästi väljaõpetatud tan-kiste ja motoriste, kes tarviduse korral valmis on tan-kidega jalgvæele vaenlase seisukohtadesse teed rajama. Võime julgesti loota, et tankistid nende peale pandud lootusi — meie Vabariigi vabaduse eest võitlemises edukalt täita suudavad.

S. L.

Nõukogude punavæe juhtiva koosseisu jaotus.

Hiljuti kinnitati Nõukogude liidu sõjarevolutsioo-nilise nõukogu — „revvoensoveti“ poolt „Väeteenistuse käigu seadluse I-ne osa“. See seadlus näeb ette kõigi punavæes ja punases sõjalaevastikus teenivate isikute jaotuse: koosseisudeks, gruppideks ja kategooriasse.

Kõik punavæe osades ja asutustes teenivad isikud jagunevad sõjaväelasteks ja vabapalgalisteks.

Sõjavæe üleimate koosseisu kuuluvad isikuid jaotatakse: 1) juhtivaks 2) administratiivseks, 3) poliitiliseks, 4) arstide ja 5) veterinaaride personaaliks.

Kogu sõjavæe üleimate koosseis jaguneb esiteks neljaks grupiks: 1) alamate, 2) keskmiste, 3) vanemate ja 4) kõrgemate juhtide liikideks ja teiseks jaotatakse kõik sõjaväelased 14 kategooriaks.

Alamate juhtide hulka kuuluvad järg-mised sõjaväelased:

I P u n a v æ e s: 1) lüli ja 2) jaoulem (I kategooria); 3) rühma ülema abi ja kompani veltveebel n.n. „star-shina (II kategooria).

II. P u n a s e s sõjalaevastikus: 1) vanem-spetsialist, 2) jaoulem, 3) ülem spetsialist ja 4) kom-pani vanem.

Keskmiste juhtide hulka kuuluvad:

I. P u n a v æ e s: 1) rühmaülem (III kategooria); 2) kompaniülema abi ja 3) üksiku rühma ülem (IV kate-gooria); 4) kompaniülem (V kategooria); 5) pataljoni ülema abi ja 6) üksiku kompani ülem (VI kategooria).

II. P u n a s e s sõjalaevastikus: 1) rühma ülem, 2) kompani ülema abi, 3) vahiülema abi, 4) kom-pani ülem, 5) vahiülem ja 6) üksiku kompani ülem.

Vanemate juhtide hulka kuuluvad:

I. P u n a v æ e s: 1) pataljoni ülem (VII kategoo-ria); 2) rügemendi ülema abi 3) üksiku pataljoni ülem (VIII kategooria) ja 4) rügemendi ülem (IX kate-gooria).

II. P u n a s e s sõjalaevastikus: 1) 3. järgu laeva komander, 2) pataljoni ülem, 3) 1. järgu laeva komanderi abi, 4) poolekipaashi ülem, 5) 2. järgu laeva komander ja 6) merivæe ekipaashi ülem.

Kõrgemate juhtide hulka kuuluvad:

I. P u n a v æ e s: 1) diviisi ülema abi ja 2) üksiku brigaadi ülem (X kategooria); 3) diviisi ülem (XI kate-gooria) 4) korpuse ülem (XII kategooria, 5) sõjaring-konna, rinde ehk armee juhataja abi ja 6) mitteüksiku armee juhataja (XIII kategooria) 7) sõjaringkonna, rinde ehk armee juhataja (XIV kategooria).

II. P u n a s e s sõjalaevastikus: 1) 1. järgu laeva komander, 2) sõjalaevade brigaadi ülem, 3) laevastiku (flotiilie) ülem 4) üksiku mere merijõudude juhataja ja 5) kogu riigi punaste merijõudude ülem.

A d m i n i s t r a t i i v n e k o o s s e i s jaguneb 4-ks grupiks: 1) alamate, 2) keskmiste, 3) vanemate ja 4) kõrgemate sõjavæe administratiiv-üleimate perso-naaliks.

P o l i i t i l i n e k o o s s e i s oma poliitilise tege-vasse iseloomu poolest jaguneb 3-ks grupiks: 1) juhti-vaks poliitiliseks, 2) poliitilis-valgustuse ja 3) juriidilise poliitiliseks personaaliks.

Juhtivasse poliitilisse koosseisu kuuluvad: 1) kõik sõja kommissarid, 2) nende abid, 3) punavæe juhtide ja sõjakommissaride abid poliitilisel alal, 4) ülalnime-tatud isikute sekretärid ja 5) sõjarevolutsiooniliste nõukogude liikmed.

Ametitundemärgid:

I. P u n a v æ e s on ameti tundemärgi asetatud kraelappide peale (petlitsadel): 1) alamatele juhtidele kolmnurgad: üks I-le ja kaks II-le kate-gooriale, 2) keskmistele ruudud: üks III-le, kaks — IV-le kolm — V-le ja neli VI-le kategooriale; 3) vanematele juhtidele rombid: üks VIII-le kaks — VIII-le ja kolm — IX-le kategooriale ja 4) kõrgematele juhtidele viienurgelised tähed: üks — X-le, kaks — XI-le, kolm — XII-le, neli — XIII-le ning XIV-le kategooriale.

II. P u n a s e s sõjalaevastikus: 1) ala-matele juhtidele: I-le kategooriale üks kitsas varukapael; II-le kategooriale — kaks kitsast varuka-paela; 2) keskmistele juhtidele: III-le ja IV-le kategooriatele — üks keskmine varukapael; V-le kategooriale — üks keskmine ja üks kitsas varuka-pael; VI-le kategooriale — kaks keskmist varukapaela; 3) vanematele juhtidele: VII-le kategooriale — kaks keskmist ja üks kitsas varukapael; VIII-le kategooriale — kolm keskmist ja IX kategooriale — neli keskmist varukapaela; 4) kõrgemate juhtidele: X-le kategooriale — üks lai varukapael; XI-le kategooriale — üks lai ja üks keskmine varuka-pael; XII-le ja XIII-le kategooriatele — üks lai ja kaks keskmist ja XIV kategooriale — üks lai ja kolm keskmist varukapaela. Peale selle paigutatakse mere-væe juhtide vormikuu varuka peale, ametmärkidest

vähe kõrgemal, üks viienurgeline täht helepunasest kalevist.

Administratiiv, poliitiline, arstide ja veterinaaride personaalid, samuti ka alamväelased mingisuguseid ametitunnuseid ei kanna.

Punaväe juhid on õigustatud väljaspool teenistust erariideid kandma.

Punaväes teenivatel vabapalgalistel pole õigust üldiseid sõjaväe vormiriideid kanda.

M.

Sõjaväe asutamine Põhja-Lätis.

Põhja-Läti vabastamine.

Läti kaitseliidu häälekandja „Aissargs“ kirjutab: Lähenes rügemendi väerinnale saatmise silmapilk. Seisukord ei paranenud. Puudusid igasugused abinõud, kasarmutes möllasid haigused, mis palju ohvreid nõudsid. Oli päivi, kus surid kuni 7 inimest. Paljasjalgsete arv kasarmutes kasvas iga päevaga. Rügemendi ülema palve peale lubas Eesti II diviisi 5 paari uusi ja 20 paari tarvitatud saapaid. Vähe aega enne rügemendi väerinnale saatmist tõi sõjaväe ametnik Garsel Tallinnast 2 paari uusi ja 5 paari tarvitatud saapaid ning 1 vateeritud kuue. Saapaid võis kohe maksetava raha — 60.000 marga eest saada Tartu toitlusvalitsusest, missugune summa aga seekord puudus. Viimaks anti saapad 20.000 m. sissemaksu peale välja.

Suur puudus valitses ka hobuste ja transportabinõude järele. Rügemendi ärasaatomiseni suudeti küll mõned asjad muretseda, kuid see oli tilk merde. Poolnaljatades, pooltõsiselt tähendasid eestlased: „muist võite võtta enamlastelt“. Ühel ajal Volmari rügemendiga formeeriti ka Volmari patarei. Rügemendi suurtükiväelased paigutati ümber patareisse, kuid viimasel ei olnud ei hobuseid ega suurtükke. Need saadi alles märtsi lõpul 1919 a. Enne väerinnale jõudmist ei olnud väeosade üldse veel oma suurtükkidega tutvuneda jõudnud, mille peale vaatamata rügemendile siiski mitu korda tugevat toetust anti.

Järgmise Põhja-Läti brigaadi formeerimine, vaatamata paljude takistuste peale, sest formeerimine sündis võõra riigi pinnal, edenes pikkamööda, kuid järjekindlalt. Läti enamlased, kes Eestis mõni aeg peremeest mängisid, olid seal lätlaste vastu suurt vihavaenu sünnitanud. Eestis peeti lõpuks kõiki lätlasi enamlasteks ja sarnane arvamine ei valitsenud mitte ükski alama kihil hulgas, vaid ka haritud seltskonnas. Mõned poliitilised parteid toetasid armast, nagu ihkaksid lätlased Eestimaad omale. Iseäranis vaenulik oli Tõnissoni rahvaerakond, tuues oma häälekandjas „Postimehes“ mitmesuguseid tendentsioonilisi teateid nii rügemendi Tartus viibimise ajal kui ka peale tema ärasaatomist väerinnale. Sarnane õhkkond ei jätnud rügemendi varustamise ja formeerimise peale oma mõju avaldamata. Isegi Eesti sõjaväeliste ringkondades saadeti Tartusse sõitvate lätlaste poole kahtlasi pilke. Tekkis päevakorrale isegi sarnane küsimus, kas anda lätlastele enne väerinnale sõitmist sõjariistu kätte, ehk mitte. Alles 3. märtsil anti lätlastele 300 ja 7. märtsil — 600 püssi, 17. märtsil — 200 ja teel väerinnale — 180 püssi, 15. märtsil anti 2 kergelt kuulipildujat ja alles 25. märtsil — 13 kuulipildujat. Suured teened ülemalnimetatud valeteadete ümberlukkamises olid Eesti II diviisi ülemal Puskaril, kes rügemendile lähedal seistes, selle iseloomuga enam-vähem tuttav oli. Samal ajal pidas Soome-Eesti ühendatud sõjavägi väerinnal väsimata võitlust enamlastega. Viimane oli jaanuari lõugist toibunud ja valmistas end pealetungimisele. Et nende plaani nurja ajada, asusid Soome-Eesti väed ise pealetungimisele. 24. märtsil anti enamlastele raske löök, mille peale nad Vana Laitsna

raiooni Aluksne ja Riia-Pihkva kiviteele taganesid. Võit oleks veel suurem olnud, kuid nii pika väerinna jaoks oli ühendatud väeosade jõud liiga väike. Kannatamatult oodati Volmari rügemendi väerinnale jõudmist.

Aluksne valdamine.

Saabus rügemendi ärasaatomise päev — 27. märts. Hommikul enne kella 7 kogusid väeosad Riia ja Pepleri uulitsate nurgale vande. Vaatamata varase hommikutunni peale, olid ümbruskonna uulitsad rahvaga täidetud. Saatma oli ilmunud ka Eesti diviisi ülem Puskar. Üldse saadeti väerinnale 68 ohvitseri ja 1200 sõdurit, 5 kuulipildujaga ja 8 automaat-püssiga. Sama päeva õhtul jõuti Valka, kust kohe Taivola sihis välja sõideti. Taivolasse, kus ka Eesti soomusrong seisis, jõuti öösel. Rügement jäi raudtee äärde laagrisse, edaspidi-seid korraldusi ootama. Kell 10 anti käsk Alskä, Allakilli ja Saare mõisa asuda. Puudusid teated vaenlase seisukohtade üle. 28. märtsi õhtul anti käsk Aluksne sihis pealetungimist alata ja peale viimase valdamist Vana Gulbeni sihis edasi liikuda. Ülesande läbiviimiseks moodustati grupp, millesse kuulusid I. Volmari jalgväe rügement, 3 Eesti soomusrongi, I. Eesti jalgväe rügement ja I. Tallinna vabatahtlikkude pataljon. Edasilikumine sündis sügava lume tõttu võrdlemisi pikkamööda. Öö vastu 30. märtsit möödus rahulikult. 30. märtsi õhtul asusid väeosad äramääratud seisukohtadele. Rügemendi staabiga, mis asus Korva jaama lähedal, seati ühendus korda. Puudusid igasugused teated nii vaenlaste kui ka omade üle. Tallinna vabatahtlik pataljon ja ratsavägi olid teistest maha jäänud. Pärast selgus, et jalgväe rügemendi maakuulajad Laasbergi olid jõudnud, kuid sealt kohe taganema sunnitud. Pahema kolonni sõjaväelased olid Opekalni kiriku juures mõnd Eesti ratsaväelast näinud, kuid keeleoskamatuse pärast jäi teadmatuks, kust nad tulid, ehk kuhu läksid. Halvasti organiseeritud oli ka koostõtamine soomusrongidega. Tundes oma ülekaalu, ei pidanud eestlased tarvilikuks lätlasi oma kavatsustega tutvutada. Sarnane lätlaste ignoreerimine läks neile omale mõnikord kaunis kalliks maksma, mille näiteks võib tuua eestlaste kaotusi Rehsaki mõisa juures, 30. märtsil, kus ilma lätlaste abita mõisat oma alla taheti võtta, kuid kus nad risttule alla sattusid ja põgenema olid sunnitud. Telefoni liini kordaseadmisel õnnestas juhtumisi kuulda enamlaste jutuajamist, millest selgus, et abiväed kohale on jõudnud ja pealetungimist ettevalmistatakse.

Öösel saadi Eesti II diviisi ülemalt käsk pealetungimist jätkata. Rügemendi ülema poolt käsutati kapten Bojar ühe kolonniga Rehsaki mõisat oma alla võtma. Kapten Skreija oma väeosaga pidi valdama Alsviku mõisa ja jaama, kapten Liepin oma väeosaga — Griguli küla.

Teated vaenlase seisukohtade üle olid endiselt puudulikud ja ekslikud.

A. Fr.

(Järgneb.)

Gaasid, lennukid ja tankid tuleviku sõjas.

Sakslaste uus gaasisõja käsiraamat.

Moodsate sõjapidamise abinõude uurimuste, leidude ja täienduste juures tegutsevad viimasel ajal mitmed rahvused oma eriteadlaste abil suure energiaga ja üksteise võidu. Üks niisugustest sõjapidamise abinõudest, millele tuleviku sõjas suurt tähtsust ennustatakse, on mürgised gaasid. Mürgiste gaaside arendamises on viimaste aastate jooksul suuri edusamme tehtud Põhja-Ameerikas. Seal on uurimiste varal mitmed ilmasõja ajal tundmatud uued gaasid ülesleitud. Ameerikas on uute gaaside kohta nõudmised ülesseatud, et need peavad õhust raskemad olema ja nägematud, peavad maad mööda hästi laiali valguda võima ja surmavad olema. On üles leitud gaas, mis igasuguse elu, kas taimede näol, ehk teisiti, seal kohalt, kus teda väljalastakse, seitsmeks aastaks ära hävitab, ning maa selleks ajaks paljaks ja sigimatuks teeb. Mõned tilgad sellest gaasist lopsakalt kasvava puu koore lõhesse tilgutatult, närtsitavad puu paari tunni jooksul. Niipalju Ameerika gaasi-asjandusest.

Sõja gaasi-asjanduse arendamise alal tehakse ka Euroopa enam arenenud riikides suuri jõupingutusi peaaesjalikult keemia-tööstuses. Saksamaal oli keemia-tööstus juba enne ilmasõda kõrgel järjel ja on seda ka praegugi, ning see asjaolu, et Saksamaa oma keemia-tööstuse võimaliku sõja puhul momentaalselt sõjatarviduste (nagu mürgiste gaaside) valmistamiseks, ümber organiseerida võib, on mitmed tema endised vastased mõtlema pannud, sest kahtlemata püüab Saksamaa tuleviku sõjas oma endist vägevust iga hinna eest maksuma panna, peaaesjalikult keemilise sõja abil, ja sellepärast ka keemilise sõja peale üle läheb.

„Times“i teatel olla ka Prantsuse sõjaminister kindral Nollet oma kartust üldtähtendatud asjaolu kohta Saksamaa suhtes avaldanud. Samuti on teised vaatlajad aegajalt närvilikkust avaldanud ootamatute ja salajaste leiduste kohta, mis sõjapidamises pöörde võiksid tuua. Raadio kiired püssirohu ladude õhku-laskmiseks ja lühikese ühenduse sünnitamiseks lennukite magnetodes on alaliste imestuste allikaks Saksa ja Ameerika ajakirjanduses, kuid praegu pole veel mingisugust põhjust uskuda, et see võimalus sensatsioonilisest luuleilmast kaugemal seisab. Olevate andmete järele on palju rohkem võimalik, et Saksa sõjaekspertide tähelepanu on praegusel ajal lennukite, tankide ja peaaesjalikult gaasiga koostöötamise peale koondatud.

Mõnikord on ka vaieldud jalgväe tähtsusetuse üle tuleviku sõjas ja arvatakse, et tuleviku sõjad sunnivad jalgväe sõjategevusest üldse kõrvaldama juba sellepärast, et ta mobiliseeritav ei ole gaasirünnakute pärast, et tema liikuvus ja tegevus koormatud on raskete gaasikaitse abinõudega ning et tema asemele asuvad gaasidega võitlevad tankid ja lennukid. Et mürgised gaasid tuleviku sõjas rõhuvat osa etendama saavad, see asjaolu leiab sakslaste poolt elavat tunnistamist.

Sakslaste uus gaasisõja käsiraamat.

Sakslaste uurimused uue sõjapidamise viisi alal, mille kallal palju tööd on tehtud, on piltlikult esitatud uues ajakohases väljaandes „Keemiline sõda“, mille kokkuseadjaks on Dr. Hanslian ja F. Bergendorff ning kirjastajaks „Mittler ja Pojad“ Berliinis. See väljaanne on täielik käsiraamat gaasitaktika alal, mis põhjeneb kõigi kogemuste ja praktika peale läinud sõjast ja ka pärast sõda. Dr. Hanslianil kui kindralstaabi keemikeril ja gaasi-asjanduse ohvitseril

XXII tagavara armeekorpusse juures, mis oli ekspertide ja eksperimentistide korpus, olid suurepäralised võimalused gaasisõja vaatlemisteks kõikidel rinnetel. Sakslased võlgnevad oma gaasisõja alguse eest tänu tuntud keemia professor Valter Nernst'ile, kes selle idee Saksa ülemjuhataja staabis 1914 a. talve kuuldel välja audus. Järgmist osa gaasisõja arenemises mängisid Dr. Tappen ja kaks kuulsamat tööstuskeemikeri Dr. Haber ja Dr. Duisburg (viimane oli Leverkuseni keemiliste tehaste juhataja Kölnis). On võrastav, kuidas D. Hanslian, kes ainult Saksa teadusele sellel alal kuulsust püüab anda, sealjuures kõigest jõust tõendada püüab, et mitte sakslased ei olnud need, kes gaasisõjaga algust tegid. Sellsama oma väitel lööb ta aga teises kohas jalad alt ära, üteldes, et kui sakslaste lüüasaamine Marne'ni nende edasitungimise seisma pani ja positsioonisõda algas, olid sakslased sunnitud uusi meetode leidma vaenlase väljalöömiseks omist kaevikuist, „milleks gaas näis väga kohane abinõu olevat“.

Käsiraamatu järele peetakse gaasi peaaesjalikult sõjapidamise abinõuks. Raamatu kokkuseadjad kahtlevad selle üle, et gaasi tarvitamine sõjas üldse rohkem ebamimlikum on, kui näiteks kahurite tarvitamine, ehk et selle tarvitamise juures midagi rohkem alatumat oleks. Igatahes on nad veendunud selles, et gaas sõjapidamise abinõuna püsima jääb. Täieliku külma rahuga tungitakse uuemate gaaside, nagu „lakrimaatorite“ (pisaraid tekitavate), äritavate ja teiste mürgiste gaaside üksikasjadesse, seal juures nende tarvitamise ja mõju kohta täielikku ülevaadet andes. Raamatu sisu on metoodiliselt ärajaotatud kallaletungi, kaitse, suitsuseinte ja gaasitaktika osadesse, ning pärast sõja alguse kogemuste osasse. Raamat on piltidega rikkalikult kaunistatud.

Selles käsiraamatus kaalutakse igakülgset gaaside võimeid — vaenlase vägesid jõuetumaks teha pisargaasi ja klooriiniga; tegevusvõimetuks teha sinepi-gaasiga, ehk külmetama panna karbonmonoksiidiga. Autorid kaaluvad gaaside paremusi ja pahemusi, vastavat taktikat nende tarvitamiseks ja paremaid meetode nende vastu võitlemiseks ilmasõjas algusest peale, kui Saksa sõjaväed määratunud tagavarad kloriini tuulde lasid Bixscote ja Langemarck'i vahelisel rindel, kus 15 000 meest Briti vägedest gaasitunud said, kellest 25% surid, — kuni levisiit'i leidmiseni, mida ilmasõjas enam tarvitada ei saadud. Ilmasõja varematal ajajärkudel oli gaasitamise juhu-seid sakslaste poolt, mida nad ei saanud aga eduga ära kasutada, ja kui nad ühel gaasitamise juhtumisel Kanaada väed paanikasse ajasid, mille läbi juurepääs Ypresile vabaks jäi, ei saanud nad seda juhust reserveeritud puudusel tagajärjerikkalt ära kasutada.

Liikuvad gaasirünnakud.

Peatades mürgise karbon-monoksiidi, kui sõjagaasi juures, süvenevad autorid kaitsemeetodidesse ja vägede „gaasidistsipliinisse“. Gaaside neutraliseerimise mõte — mingisuguse keemilise gaasivastase vahendi väljalaskmise näol ühel ajal gaasiga, — on kui ebapraktiline maha jäetud juba gaasisõja algul ja gaasikaitse maskide edenemine, isegi hobuste ja koerte gaasimaskid, on raamatus põhjalikku käsitamist leidnud. Kuid gaasimaskide käsitamisel jõuavad autorid sellele lõpuotsusele, et gaasi arenemisastme praegusel ajajärgul võiks ainuke kindel mask, kui sõna „kindel“ üldse tarvitada võib, — hapnikuhingamise aparaat olla. Kuna neid aparaate tööstuses, nimelt kaevandustes, tarvitatakse, siis on sakslaste käed vabad laialiste katsete tegemiseks sellel alal ja

ka tööstuse otstarbeks. Üks kõige moodsam hapniku-aparaadi tüüp, mida üks firma Lübeckis valmistab, on sõduri tarvitamiseks oma suuruses ja raskuses tuntavalt vähendatud, kuid takistab siiski vaba liikumist. Nagu uuematest väljaannetest näha, pööravad Saksa gaasitaktikerid oma tähelepanu gaasitaktika ühendamise peale tankidega umbes samadel alustel, nagu inglased ilmasõjas tegid, kus nad raudtee liinidel vagunitest vaenlast alatasa gaasidega atakeerisid. Ühes hiljutises „Militär Wochenblatti“ numbris kirjeldab keegi gaasikindla tanki spetsifikatsiooni, mille järele ehitatud tank nähtavasti veaaluse paadi eeskujul ise hingamise jaoks hapniku valmistab. Taktikalisteks harjutusteks ei ole Saksamaad nähtavasti midagi takistamas oma vägedega selles sihiskavas manöövreid pidamast sõjaväe veoautodega, mis tanke kujutavad. Ja kuigi rahuleping näib selles punktis selget keelt kõnelevat, kinnitab sama sõjaajakiri, et Saksa väed on juba varustatud rahuloldava gaasimaskiga.

Käsiraamatu autorid kinnitavad, et suure sõja lõpust saadik ei ole ükski sõjaväeline küsimus nii laialiste uurimiste väljaks olnud, kui sõjagaasid. „On arusaadav“, lisavad nad juure, „et neid ettevalmistusi katab paks saladuse kate, kuid kui see kate silmapilguks ülestõstetakse, siis võime selgelt

näha, mis me tuleviku keemiasõja sihiskavas oodata võime“. Tuleviku sõda saab nähtavasti olema õhu ja gaasi võitluse kombinatsioon, mida toetavad gaasidega laetud laialise liikumisraadiustega tankide eskaadrid. Selle juures püsib rahulikkude elanikkude kaitseküsimus selles õieti selgitamata seisukorras, olgugi et tõsiselt arutatakse nende ärasaatmise seisumust gaasitamise piirkondadest ehk gaasimaskidega varustamist. Siiski toob selles lohutust asjaolu, et iga uus kallaletungimise vorm eneses ka vastukaitse idu kannab ja et läinud sõjas kloriini pealt üleminnes fosgen'i peale ja fosgen'i pealt sinepigaasi peale, — gaasi ohvrite esialgne protsent 25% pealt madalamale kui 2½ protsenti langes. Sellepärast ei saa arvamisega, et maailm surmatoovete gaasipilvede läbi hävineb, päri olla. Mida Saksa eksperdid ennustavad, on see, et taktika võib muutuda, kuid strateegia jääb ikka endiseks ja et sõda jääb ikkagi probleemiks kõige mõjuvamale kohale otsustava löögi andmise suhtes. Strateegid peavad sellepärast arvestama gaasiga „kui elulise sõjariistaga, mis on antud rahva kätte, kes kõige kõrgemalt on arenenud tehnikas ja teaduses. Järjekult annab see sõjariist ilmlise tähtsuse ehk isegi ilmalitsemise ainult sellele rahvale, kes mainitud tööpõllul kõrgemat võimet ülesnäitab“.

J. A.—n.

Raskused sõjakangelaste mälestussamba kavandi asjus Tartus.

Üle paarikümne kavandi, aga ükski ei ole vastuvõetav.

Teatavasti hakkab juba kolm aastat täis saama sellest ajast, mil Tartu omale sõjakangelaste mälestussamba jaoks kavandisi hakkas soetama. Esialgu kuulutati, nagu harilikult, võistlus auhindadega välja, pärast pikendati selle tähtaega jne., kuid siiski ei annud see kahjuks kõige vähematki tagajärge. Kavandisi oli niivõrd piiratud arvul sisse antud, et neist juril peaaegu midagi valida ei olnud. Nagu hiljem teatavaks sai, ei ole võistlustest teadmata põhjustel osa võtnud meie paremad skulptuur-kunstnikud ja sellega oli esimene kavandite saamise katse täiesti äpardanud. Hiljem teati seletada, et selleks olevat osalt põhjuseks olnud ka võistluspakkumisele järgnev suvi, millal kunstnikud harilikult ei tegutse, vaid puhkavad. Võib ju kõik olla, kuid järgnev sügis ja talve oleksid võinud siiski asjale parandust tuua. Nii siis tuli uusi teesid leida kavandi saamiseks. Pöörati üksikult paremate kunstnikkude poole ja määrati ka honoraar ette kindlaks (vist 10.000 mrk. tükk), mis kavandi valmistajatele kuuldavasti ka korralikult välja olla maksetud. Kavandisi alla eel-mistega kokku üle paarikümne saanud, aga välja valitud ei ole neist ühtegi. Kulu on aga küll ja küll olnud. Kas siis tõesti meie kunstnikud midagi väärtuslikumat luua ei suuda? Nii tuleb tahes või

tahtmata jällegi otsust peale alata, mis muidugi aega ja kulu võtab. 4. nov. koosolekul püüdis Eesti Vabadussõjas langen. kangel. mälestav Tartumaa komitee kõigepealt platsi küsimust lõpuks ära otsustada, sest senini kõne all olnud koha vastu Raekoja platsil räägivad kaunis kaaluvad argumentid; sellepärast tunnistati sündsamaks kohaks Toome mäel olev kolmnurk ja otsustati ka selle saamiseks palvega Tartu ülikooli valitsuse poole pöörata, kellele teatavasti Toome mägi kuulub. Sealt poolt olevat aga luba andmiseks vastuseisumist märgata, sest Toome tahetavat õpetlastele mälestusmärkide püstitamise jaoks hoida. Siin peaks ikkagi meie vapramate ja kangelasmeelsemate poegade mälestuse jäädvustamise soov kõik need takistused suutma kõrvaldada, sest aegu ja mehi, kelle mälestust tahetakse tulevastele põlvetele jäädvustada, kordub rahvaste ajaloo harva. Sellepärast peaks kõikide kodanikkude soov ja tahtmine olema niisuguse mälestussamba püstitamiseks kõige sündsamat ja kaunimat kohta anda.

Tahaks lootust avaldada, et platsi küsimus peagi laheneb. Siis tõuseb loomulikult jällegi päevakorrale mälestussamba kavandi küsimus ja seekord tohiks loota, et siin õnnelikum tee leitakse. K.

Kaitseväelaste maasaamise kord.

Maareformi teostamisel on kaitseväelaste eesõiguste küsimus maasaamisel nii mitmel korral arutusel olnud ning sealjuures vastavaid seadusi ja määrusi muudetud ning täiendatud, kuid siiski kuulnud mõnelt poolt nurinat maa kättesaamise korra üle.

Õige sagedasti pööravad endised kaitseväelased ehk võitluses langenute omaksed palvetega ning kaebustega Kaitseministeeriumi poole, paludes maasa-

amiseks kaasabi. Neis palvetes nurisetakse iseäranis maa andmise korra üle ning toonitatakse, et maa väljaandmine sünnib üle riigi pea ühel ajal, ning sarnase korra tõttu võib eesõigustatud kaitseväelane ainult ühes kohas kanditeerida, ja kui temal korda ei lähe sealt maad saada, siis on temal võimalus võetud kusagil mujal uuesti sellel aastal kanditeerida, ehk kuigi korda läheb maad saada, siis on maaharimine

esimesel aastal peaaegu võimata, sest koha saab alles kätte mai kuus.

Et maa soovijatele koha saamiseks abiks olla, pööras Kaitseministeerium sellekohase palvega Põllutöoministeeriumi poole. Põllutöoministeeriumi vastusest eelnimetatud palve peale selgub, et sealt poolt enne ja ka nüüd maasaajatele igatpidi vastu tullakse. Maareformi teostamise määruksed võimaldavad eesõigustatud kaitsevæelastele maasaamiseks kanditeerida peale vallanõukogude veel Põllutöoministeeriumis, mis-sugust õigust nii mõnedki kasutanud, ning Põllutöoministeeriumi poolt on alati sarnased palved täitmist leidnud. Et mõisade jagamine lõpule jõudmas, on Põllutöoministeerium ajalehtede kaudu üleskutse avaldanud eesõigustatud sõjaväelastele (tasuta maasaajatele), et kõik maa soovijad endid üles annaks. Seega on võimalus loodud ka nendele, kes seni maad ei ole soovinud, või vallanõukogude poolt sellest ilma jäetud, maad harimiseks saada otse Põllutöoministeeriumi

kaudu. Kruntide väljaandmist on teostatud detsembrist kuni mai kuuni. Varem seda teha pole võimalik, sest suurem osa planeerimisi kinnitatakse lõpulikult alles detsembri ja jaanuari kuudel.

Põllutöoministeerium on katsunud kõigi maasaajate tahtmisi rahuldada ning temal pole midagi selle vastu, kui detsembrist kuni maini määratud kandidaatidele nende omal soovil krundid alles järgmise aasta kevadel kasutamiseks kätte antakse. Nagu kõigist eelolevast näha, tuleb Põllutöoministeerium võimalust mööda alati maasaajate soovidele vastu, ning mõned arusaamatused, mis maasaamisest on ette tulnud, olenevad kas kohaheelsetest võimudest, ehk jälle maasaajatest enestest.

Silmaspidades, et maajagamine nüüd lõpule jõudmas, tuleb kõigil eesõigustatud maasoovijatel otsekohe vastavate sooviavaldustega Põllutöoministeeriumi poole pöörata.

Rohkem tähelepanu sõduri hingeelule.

„Sõdurist“ nr. 39 loeme Läti sõjaväeliste teadete hulgas: „Erilist rõhku pöörati ohvitseride ettevalmistuse peale kasvatusaaduse alal. Kursuste programmis olid sõjaväe pädaoogia, metoodika ja psühholoogia.“ Nendest ridadest peaksime ka meie kinni haarama. Õigeks jääb alati väide, et ohvitser olgu strateeg, taktiker ja pädaoog, rahuajal aga — peaaesjalikult pädaoog. Meil on patustatud sel alal liiga ohtrasti. Meil on mitmesugused kursused — kõrgemad ja alamad, kus õpetatakse kõikisugu strateegiat ja taktikat, hipoloogiat ja arholoogiat, õpetatakse, kuidas opereerida diviiside ja armeedega jne. Muidugi kõik see on väga hea ja kasulik, kuid keegi ei ole

veel senini kuulnud, missugune peab olema see esimene sõn sõdurile ja kuidas temale sisse kasvatada seda keerulist sõjapidamise kunsti, kuidas istutada temasse tungi — olla ja surra kodumaa pojana.

Kõikide riigipöörete ja rahulolematuste üheks allikaks on alati olnud massi hinge mittedõistmine. Pealegi on meil juhus olnud üle elada suurte riikide revolutsioone, mis selget pilti annavad massi psühholoogia tähtsusest ja neid kogemusi võib parimate eksperimentidena sõduri hingeolu uurimiseks ära kasutada.

Sellepärast — rohkem lähemale sõduri hingeelule!
J. L.

Sõjaväelised teated välisriikidest.

Läti.

Sõjaväe varustamisest Lätis.

Selle küsimuse üle kirjutab Läti peaintendant kol. Svedris „Latv. Kareiv.“ muuseas järgmist: Kuue aasta jooksul, palju raskusi üleelades, on sõjaväe varustamise alal tublisti paranemist märgata. Senini ei olnud sõjaväe majandusasutuste jaoks vastavaid seadusi ega määruksid, mispärast sagedasti arusaamatused ja soovimata takistused ette tulid. Ühenduses sellega sai käesoleval aastal Läti sõjaväe majanduses läbi viidud reorganisatsioon: sõjaväe majandusvalitsus ja diviiside varustusosakonnad nimetati ümber intendantuurideks. Diviisjoni intendantuuride jaoks töötati välja ja viidi ellu rahuajale ja Läti oludele vastavad määruksed. Ühendusega on kohalikkudele intendantidele ette nähtud palju laialdasemad õigused ja kohustused, kui senistel varustusosakondade ülematel. Ühenduse eesmärgiks on, harjutada üksikuid väeosasid iseseisvalt talitama. Sellega ühtlasi tahetakse ka kohalikke põllupidajaid ja tööstusettevõtjaid toetada. Endised töökojad on koondatud

ühte — intendantuuri töökojaks, kus pea kõik asjad mehaaniliselt valmistatakse. Igas vahetuses töötavad praegu 500 töölisi. Igasugune sõjaväe varustus, nagu kalev, pesuriie, nahk jne. saadakse oma tööstusest. Praeguse hindade kõikumise juures tahetakse vilja ja hobustemoona juba sügisel põllupidajate käest üles osta. Kohtadel, kus ei ole intendantuuri, toimetavad ostmist sõjaväeosad ise. Peale selle muretsevad nad ise oma tarvituse jaoks heinu, õlgi, kartulaid jne. Ülesostmise komisjonidesse kuuluvad kohalikkude garnisonide ja divisjonide intendantuuride esitajad. Koloniaalkaupe, missuguseid ei ole mõeldud osta valmistajate käest, muretsetakse enampakkumise teel.

Riia leivaküpsetamise tööstuses on sõjaväe tarviduste jaoks sisseseatud elektrijõul käiv veski.

Et edendada hobusekasvatust, osteti käesoleval aastal sõjaväele tarvisminevad hobused kodumaalt. 35% suurtükiväe-, 15% ratsaväe- ja kõik voorihobused on ostetud sisemaalt, teised — väljamaalt. Üldiselt võib sõjaväe varustamist rahuloldavaks lugeda.
Tr.

Ametlikud teated.

Ülendatakse Vabariigi valitsuse otsusega 26. nov. 1924 a.

Kolonel-leitnantidest — kolonellideks:
(Vanusega 28. novembrist 1924 a.)

Korjus, Arthur, Sõjaministri käskudetäitja vanem-ohvitser;
Viard, Gustav, Sõjaväe varustusvalitsuse majandus-
asjanduse juhataja;
Riiberg, Voldemar-Viktor, Inseneriväe inspektor.

Majoritest — kolonel-leitnantideks:
(Vanusega 28. novembrist 1924 a.)

Schmidt, Johannes-Oskar, 2. soomusrongide rügemendi ülema abi;
Grünberg, Johan, Pioneer-pataljoni ülem;
Maser, Gustav, Sõjaväe esitaja Venemaal.
Steinberg, August, Lennuväe rügemendi ülem.

Sanitäär-majoritest — sanitäär-kolonelleitnantideks
(Vanusega 28. novembrist 1924 a.)

Krause, Aleksander, 7. jalgväe rügemendi vanem arst;
Lepp, Oskar, Sõjaministeeriumi vanem arst;
Hold, Louis, karnisoni arst;

Kaptenitest — majoriteks:

(Vanusega 28. novembrist 1923 a.)

Rasumov, Georg, II diviisi suurtükiväest;
Tulff, Karl-Johannes, II diviisi suurtükiväest;

(Vanusega 28. novembrist 1924 a.)

Reitel, Konstantin, ratsarügemendist;
Malahoff, Paul, Tehniliste vägede inspektuurist;
Oidermann, Heinrich, Järva maakonna rahvaväe- ja kaitseliidust;
Tomberg, Richard, kindralstaabist;
Mahlapuu, Johann, Auto-tankide divisjonist;
Masing, Richard, Kindralstaabist;
Samson, Gert, Sõjaväe ringkonnakohtust;
Borkmann, Paul, I diviisi suurtükiväest;
Kurrikoff, Tõnis, Sõjaväe varustusvalitsusest;
Krimp, Nikolai, Kindralstaabist;
Leithammel, Ernst, Korraldusvalitsusest;
Fischer, Johann-Karl, Lennuväe rügemendist;
Kattai, Mihkel, Sõjaväe ühendatud õpeasutustest;
Martinson, Valter, I diviisi suurtükiväest;
Kogger, Ernst, Merikindlustest;
Maike, Jaan, Ranna-, õhu- ja sisekaitse staabist;
Morladi, Eduard, Korralduvalitsusest;
Normak, Artur, Lennuväe rügemendist;
Haas, Karl, Lennuväe rügemendist;

Vanem-leitnantidest — kapten-majoriks:

(Vanusega 28. novembrist 1924 a.)

Stern, Karl, Merijõudude staabist.

Sanitäär-kaptenitest — sanitäär-majoriteks:

(Vanusega 28. novembrist 1924 a.)

Lane, Aleksander, Sõjaväe ühendatud õpeasutustest
Grünvald, Gustav, Sõjaväe ühendatud õpeasutustest;
Peterhof, Romeo-Paul-Eduard, II diviisi suurtükiväest;
Tavani, Aleksander, Tallinna sõjaväe haigemajast;
Martinson, Aleksander, 6. jalgväe rügemendist;
Saletaeu, Aleksander, ratsarügemendist;
Hammer, Gustav, 2. soomusrongide rügemendist;
Tamberg, Robert, 5. jalgväe rügemendist;

Leitnantidest — kapteniteks:

Freiberg, Leopold, Auto-tankide divisjonist, vanusega 26. detsembrist 1918 a.;
Pulst, Oskar, Tallinna sõjaväe haigemajast, vanusega 11. juulist 1919 a.;

Ant, Karl, 10. jalgväe rügemendist, vanusega 9. augustist 1921 a.;

Eilandt, Herbert, Harju maakonna rahvaväe- ja kaitse-
liidust, vanusega 19. jaanuarist 1922 a.;

Klasmann, August, 7. jalgväe rügemendist, vanusega 3. juulist 1922 a.;

Kerberg, Rudolf, Kindralstaabist, vanusega 19. juulist 1922 a.;

Risen, Osvald, 7. jalgväe rügemendist, vanusega 5. detsembrist 1922 a.;

Rehtlane, Ants, Korraldusvalitsusest, vanusega 30. märtsist 1923 a.;

Lints, Rudolf, Sõjaväe ühendatud õpeasutustest, vanusega 21. oktoobrist 1923 a.;

Freudenstein, Rudolf, III diviisi staabist, vanusega 27. oktoobrist 1923 a.;

Janson, Hugo, Lennuväe rügemendist, vanusega 21. novembrist 1923 a.;

Margeviitsh, Ferdinand, I diviisi suurtükiväest, vanusega 7. aprillist 1924 a.;

Lokk, Harald, II diviisi suurtükiväest, vanusega 1. septembrist 1924 a.;

Meriväe-leitnantidest — meriväe vanem-leitnantideks

Saar, Jakob, Merijõudude staabist, vanusega 21. märtsist 1922 a.;

Mei, Peeter, Merikindlustest, vanusega 9. apr. 1923 a.

Lagus, Georg, Merijõudude staabist, vanusega 11. jaan. 1924 a.;

Sanitäär-leitnantidest — sanitäär-kapteniteks:

Saar, Arthur, 1. soomusrongide rügemendist, vanusega 7. juulist 1922 a.;

Laur, Emil, Lennuväe rügemendist, vanusega 3. august. 1922 a.;

Taddar, Ludvig, II diviisi suurtükiväest, vanusega 10. septembrist 1922 a.;

Laos, August, Tallinna sõjaväe haigemajast, vanusega 1. oktoobrist 1924 a.;

Noorem-leitnantidest — leitnantideks:

Oklon, Aleksander, Sõjaväe varustusvalitsusest, vanusega 14. aprillist 1922 a.;

Ivest, Vikenti, Sõjaväe ühendatud õpeasutustest, vanusega 17. jaanuarist 1923 a.;

Kase, Arthur, 6. jalgväe rügemendist, vanusega 16. juulist 1923 a.;

Andrejev, Boris, Ratsarügemendist, vanusega 14. detsembrist 1923 a.;

Marnot, Rudolf, 10. jalgväe rügemendist, vanusega 20. aprillist 1924 a.;

Reha, Rudolf, 10. jalgväe rügemendist, vanusega 9. augustist 1924 a.;

Kariel, Lembit, Auto-tankide divisjonist, vanusega 25. augustist 1924 a.;

Mägi, Adolf, Auto-tankide divisjonist, vanusega 26. augustist 1924 a.;

Otmann Harry, 6. jalgväe rügemendist, vanusega 3. septembrist 1924 a.;

Olau, Verner, 1. soomusrongide rügemendist, vanusega 7. septembrist 1924 a.;

Triik, Ludvig, 10. jalgväe rügemendist, vanusega 7. septembrist 1924 a.;

Tisch, Artur, 10. jalgväe rügemendist, vanusega 7. septembrist 1924 a.;

Amberg, Ludvig, 2. soomusrongide rügemendist, vanusega 7. septembrist 1924 a.;

Peterson, Johannes, 2. soomusrongide rügemendist, vanusega 7. septembrist 1924 a.;

Kuusekänd, Friedrich, II diviisi suurtükiväest, vanusega 25. oktoobrist 1924 a.;

Riismandel, Villem, Ratsarügemendist, vanusega 25. oktoobrist 1924 a.;

Endi, Arnold, I diviisi suurtükiväest, vanusega 29. okt. 1924 a.;

Sanitäär-nooremleitnantidest — sanitäär-leitnantideks:

Püüman, Mait, Sõjaväe ühendatud õpeasutustest, vanusega 20. märtsist 1924 a.;

Lesthal, Hans, Tallinna sõjaväe haigemajast, vanusega 20. augustist 1924 a.

Piirivalve valitsusest:

Kaptenid — majoriteks:

Särev, Oskar, vanusega 28. novembrist 1923 a.;

Laats, Artur, vanusega 28. novembrist 1924 a.;

Orro, Johannes, vanusega 28. novembrist 1924 a.

Vanem-leitnant — kapten-majoriks:

Valge, Alfred, vanusega 28. novembrist 1924 a.

Leitnandid — kapteniteks:

Matson, Johan, vanusega 21. detsembrist 1920 a.;

Pütt, Mihkel, vanusega 2. maist 1923 a.;

Tilger, Aleksander, vanusega 14. aprillist 1924 a.

Leitnandid — vanem-leitnantideks:

Vreibus, Robert, vanusega 10. septembrist 1920 a.;

Tamm, Otto, vanusega 11. novembrist 1922 a.;

Pup, Alfred, vanusega 6. septembrist 1923 a.

Noorem-leitnandid — leitnantideks:

Kriisk, Priidik, vanusega 28. veebruarist 1922 a.;

Kruse, Edgar, vanusega 7. jaanuarist 1924 a.;

Orgusaar, August, vanusega 7. septembrist 1924 a.

* * *

Nimetatakse: Sõjaväe ühendatud õpeasutuste suurtükiväe õpedivisjoni ülema kohuste täitja major Karl Grauen — sama õpeasutuste suurtükiväe õpegrupi, ühtlasi kadettide patarei ülemaks, arvates 17. novembrist s. a. Sõjaväe ühendatud õpeasutuste klasside inspektori abi kohuste täitja kapten Mihkel Kattai — sama õpeasutuste klasside inspektori abiks, arvates 17. novembrist s. a. Lennuväe rügemendist kapten Karl Haas — sama rügemendi ülema abiks, arvates 17. novembrist s. a. Lennuväe rügemendist kapten Johan-Karl Fischer — sama rügemendi maalennu divisjoni ülemaks, arvates 17. novembrist s. a. Sõjaväe ühendatud õpeasutuste vanema arsti kohuste täitja sanitäär-kapten Aleksander Lane — sama õpeasutuste vanemaks arstiks, arvates 17. novembrist s. a.

Kustutakse ohvitseride nimekirjast: Läänemere laevastiku divisjoni meriväe noor.-leitn. Karl Habermann, kes 14. novembril s. a. surnud; Lennuväe rügemendist noor.-leitn. Artur Normak, kes 19. novembril s. a. surnud.

Kustutakse ametnikkude nimekirjast: Reservi kohtuameti kandidaat Oskar Lätti, arvates 30. oktoobrist s. a.

Ülendatakse lipnikuks vanusega 14. novembrist s. a. ja arvatakse reservi samast päevast: Sv. ühend. õpeasut. aspirantide kursused lõpetanud aspirant Karl Karb.

Viiakse üle teenistusse: Piirivalve valitsusest kapten Rudolf Veidenbach — Sakala jalgväe rügemendi, arvates 1. novembrist. s. a.; 2. soomusrongide rügemendist noor.-leitn. Paul Pommer — Sv. ühend. õpeasut., arvates 20. novembrist. s. a.; Lennuväe rügemendist noor.-leitn. Viktor Rosenberg — Kindralstaapi, 20. novembrist s. a.

Viiakse üle ja nimetatakse: Distiplinaar-kompani ülem major Konstantin Kanep — Sakala jalgväe rügemendi 3. pataljoni ülemaks, 15. novembrist s. a. ja sama pataljoni ülem major Johannes Martinson — distiplinaar-kompani ülemaks samast ajast.

Arvatakse reservi teenistuse huvides: 2. soomusrongide rügemendist kapten Ernst Sender, 8. novembrist s. a.

Arvatakse reservi koosseisude kitsendamise puhul: Sv. varustusvalitsusest sv. ametn. aset. Oskar Pöder, 10. jaanuarist s. a.

Arvatakse erusse: Reservi sv. ametn. aset. Johannes Kirsimägi — arstlise komisjoni ja Sv. tervishoiu valitsuse ülema otsuste põhjal, arvates 19. novembrist s. a. Reservi leitnant Johannes Asem — Tallinna sõjaväe haigemaja arstlike komisjoni otsusel, arvates 20. novembrist s. a.; Reservi kolonel Aleksander Lueder — vanaduse tõttu, arvates 24. novembrist s. a.

Loetakse lipnikuks: Reservi noor.-leitn. Johannes Kirkmann — ohvitseride teenistuslehtede läbi vaatamise komisjoni otsuse põhjal.

Antakse tagasi noorem-leitnandi auaste endine vanus: Piirivalve valitsuse mootor-vahilaeva Nr. 1 komanderile meriv. noor.-leitn. Priidik Kriisk'ile — Vabariigi Valitsuse otsuse põhjal, arvates 10. detsembrist 1913 a.

Nimetatakse ümber meriväe insener-mehaanik noorem-leitnantideks: Mereinsener mehaanika alal tegelik-inseneri kutse omandanud: Peipsi laevastiku divisjonist meriväe noorem-leitnant Rudolf Brückel. Läänemere laevastiku divisjonist meriväe noorem-leitnant Georg Kull, Merikindlustest meriväe noorem-leitnant Aleksander Adler ja Läänemere laevastiku divisjonist meriväe noorem-leitnant Verner Käpp.

Õiendusi: Riigi Teataja Nr. 123 — 1923 a. ja *Käskkirja Kaitsväele Nr. 1922.*

* * *

1. detsembri sündmuste kohta Tallinnas.

Kommunistide sõjariistus väljaastumise kohta ilmusid varsti peale selle maharusumist valitsuse ja ülemjuhataja järgmised teadaanded.

Tallinnas, 1. detsembril 1924. kell 11.10 min.

Ametlik.

Täna kell 5.30 pandi Tallinnas toime kommunistide sõjariistus kallaletungimine mõne sõjaväeosa staabi ja riigiasutuse peale. Kallaletungimine likvideeriti kohe ja paari tunni pärast valitses linnas täielik kord. Mujal riigi piirides pole korda rikutud.

Tallinn, 1. detsembril 1924. kell 12.45. Ametlik.

Täna kell 5.30 katsusid Tallinnas kommunistid enese alla võtta riigiasutusi. Seks olid organiseeritud 5—10-mehelised lööksalgad, kes, olles varustatud püsside ja käsigranaatidega, ühteaegu sisse tungisid mitmete väeosade staapidesse ja korrapidajate ruumidesse, pildudes käsigranaatidega.

Samal ajal tungisid samasugused salgad Toompea lossi vahtkonna ruumi, Balti raudtee jaama, Viljandi raudtee peajaama, posti-telegraafi keskjaama ja politsei jaoskondadesse.

Sissetungimiste tagajärjel olid mõned surnud ja haavatud, oli ka üksikute ohvitseride mahalaskmisi, kes oma teenistuskohuste täitmiseks tänavale olid ilmunud.

Vaatamata selle peale, et sissetungimiste tagajärjel oli side kohati lõhutud, asusid väeosade ülemad juba varem antud juhtnõude järele viibimata

tegevusse. Väeosad astusid üles täiesti kohusetruult ja kahe tunni jooksul oli kommunistide väljaastumine igalpool likvideeritud.

Pealinnas on täielik kord jalul. Ametiasutused on oma igapäevases töös.

Väljaspool Tallinna üle riigi valitseb rahu.

Praegu on selgitamisel väljaastumise ohvrite arv. Muude hulgas on surma saanud teedeminister Kark. Teised valitsuse liikmed on puutumata.

Üldine ohvrite arv ei tõuse üle 50. Haigemajadesse on haavatuid toodud 40 ümber.

Valitsuse otsusega on kogu riigis sõjaseisukord maksma pandud ja kindralleitnant J. Laidoner määratud sõjavägede juhatajaks ülemjuhataja võimuga.

Tallinna vangimajade kallale, kus kinnimõistetud kommunistid peeti ja mis kõva valve all olid, ei ole kallaletungimisi toime pandud.

Ülemjuhataja käsukirjad.

Käsukiri Nr. 1.

Vabariigi kaitsevägedele 1. detsembril 1924. kell 11.

1) Vabariigi valitsuse otsusega olen määratud vabariigi kaitsevägede ülemjuhatajaks õigustega, mis on ette nähtud sõjaväe juhtimise seaduses sõja ajal.

2) a) Iga väljaastumine maksva seadusliku riigikorra vastu peab saama maha surutud kõige kindlamal viisil.

b) Kõik seadusliku riigikorra vastu väljaastujad käsen anda viibimata sõjavälja kohtu alla.

3) Avaldan tänu kõikidele sõjaväe osadele, ohvitseridele kui sõduritele, kes maha surusid väljaastumise maksva riigikorra vastu Tallinnas täna hommikul.

4) Olen kindel, et kõik vabariigi kaitseväge, kindralist reameheni, on iga silmapilk valvel ja valmis välja astuma vabariigi kaitseks sisemise ja välise hädaohtu vastu.

5) Käsukiri välja kuulutada telegraafi teel.

Kindralleitnant L a i d o n e r,
sõjaväe ülemjuhataja.

Sõjavägede ülemjuhataja käsukiri 1. dets. 1924.
kell 11.30.

Minule antud erakorraliste volituste põhjal panen diviisi ülemate peale igapäevale tema piirkonnas kindralkuberneri kohused ja õigused.

Kindralleitnant L a i d o n e r,
sõjaväe ülemjuhataja.

Sõjainistri käsukirjad.

Nr. 535.

Tallinnas, 22. novembril 1924 a.

(Korraldusvalitsus).

Viimasel ajal on märgata puudulikku korraldust ja nõrka järelevalvet kaitseväge ülemate ja juhtide poolt kasarmu ruumidesse võraste sisselaskmise alal, mis iseeranis ilmsiks tulnud ühes Tallinnas asuvas väeosas.

Kasarmud on ette nähtud kaitseväelastele ühiseks elamiseks ja õppimiseks, kus peab maksma ja täidetama kõikide poolt ilma erandita sellekohane kord, mis ette nähtud Sisemäärustiku §§ 322, 323, 324 ja 325 (1915 a.). Tähendatud määrustiku mittekorralduse tagajärjel on võimaldatud võrastele isikutele vabalt liikuda kasarmu ruumides, segada kaitseväelaste õppimist ja tarvilikku korda.

Juhin kõikide diviiside ja väeosade ülemate tähelpanu sarnase väärnähtuse peale ja käsin täiel määral maksma panna kasarmutes võraste vastu võtmise kord ning selle täitmise järele hoolsalt valvata.

H. Kurvits
Kolonelleitnant,
Sõjainister.

Kroonika.

Kallaletungimised sõjaväeasutustele.

Sõjaväe Staabiülema teadaanne.
Nr. 3.

1. detsembril 1924 a. kell 17.

Täna kell 5.30 tegid sõjariistus kommunistide salgad katsed riigiasutusi oma võimu alla võtta. Selleks olid organiseeritud üksikud lööksalgad, kes püüdsid sisse tungida sõjainisteeriumi, väeosade staapidesse, Toompea lossi, Balti raudteejaama, Viljandi raudtee peajaama

posti-telegraafi keskjaama ja politseiijaoskondadesse. Sündmuste käik kujunes lühidalt järgmiselt:

Kell pool 6 hommikul, just tunnimehe vahetusel, püüdis sõjainisteeriumi umbes 10 meheline sõjariistus salkkond, kelle hulgas muist sõduri riietes, sisse tungida Pealetung likvideeriti sõjainisteeriumi karauuli poolt. Vastastikkusel laskmisel sai surma üks kommunist ja haavata juhtumisi mõõdaminev sõjainisteeriumi ruumide koristaja-naisteenija. Peale ebaõnnestanud katsed jooksis salk laiali. Samal ajal tungis paarikümne meheline kommunistide salk Balti jaama ja võttis selle oma võimu alla. Kõik ohvitserid, kes hommikuse rongiga Tondile kursustele ja ametisse tahtsid sõita, arreteriti jaamas kommunistide poolt ja paigutati vahi alla. Vahepeal jõudis politsei ratsareserv kohale, kuid vaatamata tulevahetuse peale ei läinud korda kommuniste, kes ülekaalus olid, jaamast välja ajada. Alles siis, kui kohale jõudsid sõjaväeosad, vabastati jaam lühikese lahingu järele ja päästeti kümnekond ohvitseri surma suust, sest kommunistide poolt oli juba käsk antud neil riided seljast ja saapad jalast maha võtta.

Kell 5 tungisid 10. jalaväerügemendi staapi ja kasiino ruumidesse 3 revolvrtega varustatud isikut (nendest kaks sõdurit ja üks erariietes). Tähendatud isikut tormasid rügemendi ohvitseride kasiinosse, kus revolvrimest maha lasid 3 sealviibivat ohvitseri, edasi tormasid nemad sidepataljoni staapi, mis samas majas asub, ja lasid maha pataljoni korrapidaja ohvitseri, ning sellejärele tungisid teisel korral asuvasse staapi, kus raskelt haavasid korrapidajat kirjutajat. Laskjatest arreteriti kaks meest.

Kell 5.25 tungis salkkond sõjariistadega varustatud mehi tankide kompanii nr. 2 tankide garaashi peale. Pealetungimist märgati õigel ajal ja koha peal oleva ülemuse energilise tegevuse tõttu läks varsti korda väljaastumist likvideerida. Üks kommunist, kes ühe tankiga välja püüdis sõita, sai koha peal surma. Meie pool said siin kaks sõdurit kergesti haavata.

Samal ajal tungiti ka Toompea lossi, Riigikogu hoonesse ja Riigivanema maja peale, mis kommunistide poolt oma alla võeti. Varsti peale selle jõudsid sinna

sõjaväeosad ja kihutasid kommunistid laiali, osa neist arreteerides.

Kell 5.25 tungis umbes 50 meheline sõjariistus salk Tondil asuva sõjaväe ühendatud õpeasutuse kadettide elumaja peale. Kadettide kasiinosse ja magamise ruumi visati 3—4 käsigranaati, mille järele kommunistid kadettide magamise ruumi tungisid, korrapidaja kadeti surmasid ja ülesärganud kadette revolvrimest haavasid. Valve toimkonnal läks korda lühikese ägeda võitluse järele kommuniste laiali ajada, kusjuures nendest kaks surma ja üks haavata said, ning kaheksa meest kinni võeti. Teised jooksid Tondi heinamaa suunas laiali.

Kadettidest said kolm surma, kolm raskesti ja 7 kergesti haavata. Kergesti haavata sai ka üks ohvitser.

Sõjariistus kallaletungimine oli ka Lasnamäel asuva lennuväe aerodroomi peale organiseeritud. Salk oli umbes 30 meest suur, kes korrapidaja ohvitseri ja aerodroomi meeskonna arreteeris. Abivägede kohale jõudmisel läks korda peale lühikest ägedat tulevahetust kommuniste laiali ajada, kusjuures nendest 2 meest surma said ja 3 kinni võeti. Vahepeal olid aga kommunistid ära nähes, et neil asi halvasti läheb, 2 meie lenduritest väevõimuga 2 lennumasinale asetanud ja mahalaskmisega ähvardades neid lennukitega üles tõusta, ning Venemaale sõita käskinud. Nagu hiljem selgus, maandus üks lennukitest Narva raioonis.

Üldine ohvrite arv on: surnuid 17, nendest ohvitseri 5, kadette 3, ja sõdureid 2.

Haavatuid 38, nendest ohvitseri 3, sõjaväelasi 19 ja eraiskuid 16.

Arreteeritud kommuniste on umbes 60 mehe ümber.

Peab allakriipsutama, et nii väeosad kui ka üksikud sõjaväelased kommunistide väljaastumise mahasurumisel näitasid üles kõige suuremat külmaverelust ja kohusetruudust.

Toimetusele saadetud kirjad.

K. a. „Sõduri“ toimetus.

Nr. 44/45 Teie lehes on kuulutus rätsep A. Dampfi poolt, et tema võtab „maa ja meriväe vormiriide tellimisi“ vastu. Mina isiklikult olen tema juures tellinud palitu, millest sain tunda, et sellel herral ei ole aimugi vormiriidetest. Tema lõige on, esiteks, tsiviil ülikonna oma, teiseks ei oska tema ise leida üles neid vigu passimise juures, mis iga vormiriide rätsep peab leidma. Lasin Dampfi poolt ömmeldud palitu ümber teha sõjaväe väeosa rätsepa poolt, kes nii palju parandas kui võimalik ja nüüd tuleb riid juurde ostes teda teist korda lasta ümber teha, et enam-vähem rahuldavat palitust saada. Mis niisugune „solkimine“ maksmata tuleb, seda võib igaüks ettekujutada. Veel peab tähendama, et sellelt isandalt tuleb võtta kõik eelkalkulatsioonid, muidu võib arve muutuda suuremaks, kui oli maha tehtud tellimise juures. Enne, kui niisugust kuulutust lubatakse „Sõduri“ lehekülgedele avaldada, peab nõudma sellelt herralt, et tema näitaks ette riided, mis tema juures ohvitseridele on ömmeldud, et otsustada, kas tema üldse võib vormi riideid ömmelda.

Kuulutused „Sõduri“ lehekülgedel muutuvad sõjaväelastele soovitusel, millede eest moraalselt vastutav toimetus, võttes arvesse, et meil ülepea ei ole häid vormiriide rätsepsi.

O. Lepp,
San.-major.

Toim. märkus: Toimetus ei ole kuulutuste sisu eest mitte vastutav.

Trükivägede õiendus „Sõduri“ № 48.

Lhk. 4, teine veerg, rida 20 ülevalt — tuleb lugeda 6 aastat.

Lehekülj 11, reserv-kapten M. Reinhali pildi all, tuleb aasta arv 1923 lugeda 1924.

Malenurk.

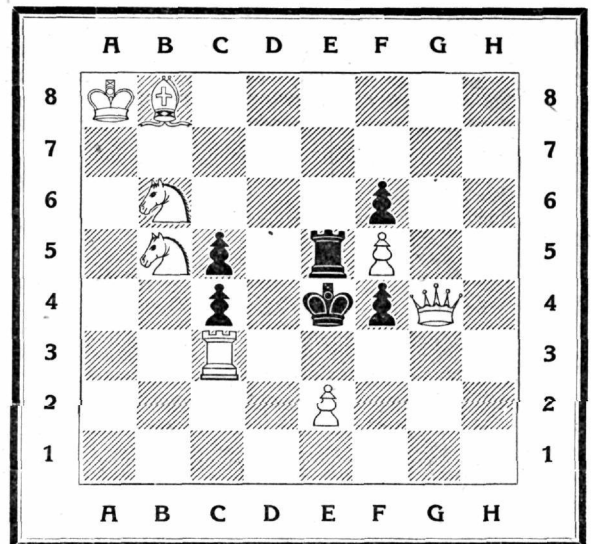
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne № 2.

Kokkuseadnud dr. N. Kovacs.

(I auhind Ungari probleemturniiril 1924 a.)

Mustad.

Valged.

Valged: Ka8, Lg4, Wc3, Ob8, Rb5 ja b6, Ee2 ja f5.

Mustad: Ke4, We5, Ec4, c5, f4 ja f6.

Märkus: 'E' = ettur = soldat.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Selle ülesande lahendus ja lahendajate nimed avaldatakse kolme nädala pärast.

Vastutav toimetaja: E. Limberg.
„Sõduri“ väljaanne.

Kindralstaabi VI osakonna foto üles- võtteid kaitseväge päevasündmustest

on saada „Sõduri“ toimetusest

— Tallinnas, Pagari tän. № 1. —